

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра обліку та аудиту

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: «Облік та аналіз дебіторської заборгованості підприємств:
методичні підходи та організація»**
за матеріалами ПрАТ «Кременчуцький колісний завод»

Здобувача вищої освіти другого
(магістерського) рівня, II курсу,
групи ОМОЗ-24-1,
спеціальності 071 «Облік і
оподаткування»
освітня програма «Облік і
оподаткування в управлінні

Курочка Д. І.

підпис здобувача вищої
освіти

Науковий керівник

Колісник О. П.,
к.е.н., доцент

підпис

Гарант освітньо-
професійної програми

Колісник О. П.,
к.е.н., доцент

підпис

Допущено до захисту за рішенням
кафедри обліку та аудиту
протокол від «12» 01 2026 № 12

Лісовий А. В.,
д.е.н., професор

підпис

Ірпінь — 2026

Ресетрація № 6 26.01.2026

(дата)

(підпис відповідальної особи)

Результати перевірки

до захисту

(до захисту, на доопрацювання)

26.01.2026 р.

(дата)

(підпис)

Результат захисту

4 (добре)
(оцінка)

06.02.2026

(дата)

(підпис)

Голова комісії:

(підпис)

Т. Г. Камінська

(ініціали, прізвище)

Члени комісії:

(підпис)

О. П. Колісник

(ініціали, прізвище)

(підпис)

В. М. Метелиця

(ініціали, прізвище)

(підпис)

Б. М. Занько

(ініціали, прізвище)

Секретар комісії:

(підпис)

Д. Л. Судак

(ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.Б.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
------------------	-------------------------	--------------------------	----------	--

ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ ТА РЕЦЕНЗЕНТОМ

1. Зміст роботи (наукова і практична значимість роботи, її наукова новизна, глибина дослідження, здатність екстраполяції теоретичних висновків до практичних ситуацій, наявність сильних і слабких сторін, логічність та послідовність викладення матеріалу тощо)	від 0 до 30	25		
2. Рівень підготовки здобувача (володіння професійною термінологією, вміння здійснювати аналіз, приймати рішення, вносити пропозиції тощо)	від 0 до 10	10		
3. Ставлення здобувача до виконаної роботи (дотримання календарного плану, урахування пропозицій зауважень наукового керівника, оформлення роботи тощо)	від 0 до 10	10		
РАЗОМ БАЛІВ*	від 0 до 50	45		

ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ

1. Доповідь	від 0 до 15	10		
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 30	24		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	39		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	84		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.Б.: голови, членів комісії, секретаря, (підписи)
84	B	4 (добре)	06.02.2020	

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра обліку та консалтингу
Спеціальність. 071 «Облік і оподаткування»
ОП «Облік і оподаткування в управлінні підприємницькою діяльністю»

Затверджую

Завідувач кафедри О.П. Колісник

21.10.2024 р.

**Завдання на кваліфікаційну роботу
здобувачу вищої освіти
Курочці Діані Ігорівні**

1. Тема роботи: «Облік та аналіз дебіторської заборгованості підприємств: методичні підходи та організація» за матеріалами ПрАТ «Кременчуцький колісний завод»

Затверджена наказом ректора від «04» 12.2024 р. № 1818

2. Строк здачі закінченої роботи: 16.12.2025 р.

3. Цільова установка:

Мета роботи полягає у вдосконаленні організації та методики ведення обліку й аналізу дебіторської заборгованості на підприємстві.

Об'єкт дослідження – дебіторська заборгованість, яка виникає в процесі розрахунків за різними операціями підприємства на прикладі ПрАТ «Кременчуцький колісний завод».

Предмет дослідження – організаційні та методичні аспекти обліку та аналізу дебіторської заборгованості відповідно до вимог національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

Вихідні дані до роботи:

Законодавчі і нормативні документи, наукова і навчальна література, первинні документи, облікові регістри та форми звітності досліджуваного підприємства.

4. Перелік графічного матеріалу: таблиці та рисунки за темою кваліфікаційної роботи.

5. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом)

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна суть дебіторської заборгованості, умови її визнання та методи оцінювання

1.2. Види дебіторської заборгованості підприємства та особливості обліку розрахунків із дебіторами

Висновки до 1 розділу

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ
ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПРАТ «КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ
КОЛІСНИЙ ЗАВОД»

2.1. Формування облікової політики підприємства щодо дебіторської заборгованості

2.2. Методичні та організаційні підходи до ведення обліку дебіторської заборгованості

2.3. Шляхи вдосконалення обліку дебіторської заборгованості з використання інформаційних систем та цифрових технологій

Висновки до 2 розділу

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ДЕБІТОРСЬКОЇ
ЗАБОРГОВАНОСТІ ПРАТ «КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ КОЛІСНИЙ ЗАВОД»

3.1. Дослідження динаміки та структури дебіторської заборгованості підприємства

3.2. Удосконалення інструментарію аналізу дебіторської заборгованості

Висновки до 3 розділу

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

6. Календарний план виконання роботи

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1.	Вибір теми, вивчення літературних джерел та складання плану роботи	21.10.- 25.10.2024 р.	
2.	Підготовка першого розділу роботи та подання її керівнику	15.05.2025 р.	
3.	Підготовка другого розділу роботи та подання її керівнику	30.09.2025 р.	
4.	Підготовка третього розділу роботи та подання її керівнику	01.12.2025 р.	
5.	Підготовка вступу та висновків	09.12.2025 р.	
6.	Доопрацювання з урахуванням зауважень керівника	16.12.2025 р.	
7.	Попередній захист роботи	26.12.2025 р.	
8.	Перевірка роботи на плагіат	14.01.2026 р.	
9.	Отримання відгуку керівника роботи	20.01.2026 р.	
10.	Отримання зовнішньої рецензії	27.01.2026 р.	
11.	Допуск до захисту зав. кафедрою	30.01.2026 р.	
12.	Захист роботи	06.02.2026 р.	

Дата видачі завдання 21.10.2024 р.

Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис)

Колісник О. П.

(прізвище, ініціали)

Гарант освітньо-професійної програми

(підпис)

Колісник О. П.

(прізвище, ініціали)

Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти:

Курочка Д. І.

(прізвище, ініціали)

(підпис)

Факультету подат

Кафедра обліку т

ПІБ автора тв

ПІБ наукової

Тип роботи.
(курсова, кт
(проект)

Тема робо

Рік нап

Ориг
скла

Схо

3. Ци

Факультету податкової справи, обліку та аудиту

Кафедра обліку та аудиту

ДОВІДКА
про перевірку кваліфікаційної роботи (проскту)
на академічний плагіат

ПІБ автора твору	Курочка Діана Ігорівна
ПІБ наукового керівника	Колісник О. П
Тип роботи, що перевіряється (курсова, кваліфікаційна робота (проскт))	Кваліфікаційна робота
Тема роботи	Облік та аналіз дебіторської заборгованості підприємств: методичні підходи та організація
Рік написання	2025
Оригінальний текст у роботі складає %	85,71%
Схожість %	14.29%
Цитати%	16.81%

Відповідальна особа

Судак Д. Л.
(П.І.Б.)

(підпис)

АНОТАЦІЯ
на кваліфікаційну роботу
на тему: «Облік та аналіз дебіторської заборгованості підприємств:
методичні підходи та організація»

Мета роботи. Удосконалення організації та методики ведення обліку й аналізу дебіторської заборгованості на підприємстві.

Завданнями роботи є:

- розкрити економічну суть дебіторської заборгованості, умови її визнання та методи оцінювання;
- визначити види дебіторської заборгованості підприємства та особливості обліку розрахунків із дебіторами;
- подати загальну характеристику облікової політики підприємства та окреслити специфіку її формування у частині дебіторської заборгованості;
- дослідити стан організації та методичні особливості обліку дебіторської заборгованості підприємства;
- охарактеризувати порядок ведення обліку розрахунків із дебіторами в умовах застосування сучасних інформаційних систем та цифрових технологій;
- провести дослідження динаміки та структури дебіторської заборгованості підприємства;
- визначити можливі напрями вдосконалення інструментарію аналізу дебіторської заборгованості.

Предметом кваліфікаційної роботи є організаційні та методичні аспекти обліку та аналізу дебіторської заборгованості відповідно до вимог національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

Об'єктом кваліфікаційної роботи дебіторська заборгованість, яка виникає в процесі розрахунків за різними операціями підприємства на прикладі ПрАТ «Кременчуцький колісний завод».

Базою дослідження виступає ПрАТ «Кременчуцький колісний завод».

За результатами дослідження сформульовані пропозиції, які сприятимуть можливості бухгалтерії підприємства ефективно управляти дебіторською заборгованістю та проводити аналіз її стану, з метою мінімізації сумнівної чи безнадійної дебіторської заборгованості.

Одержані результати можуть бути використані при організації обліку на ПрАТ «Кременчуцький колісний завод».

Робота містить: 65 сторінок основного тексту, 13 таблиць, 21 рисунок, 43 використаних джерела, 13 додатків.

Ключові слова: дебітори, дебіторська заборгованість, розрахунки з дебіторами, облік та аналіз дебіторської заборгованості.

Рік виконання кваліфікаційної роботи: 2024-2025 рр.

Рік захисту роботи: 2026 р.

ANNOTATION
on qualifying work on a theme:
«Accounting and analysis of accounts receivable of enterprises: methodological approaches and organization»

Purpose of the work. To improve the organization and methodology of accounting and analysis of accounts receivable at the enterprise.

The objectives of the work are:

- to reveal the economic essence of accounts receivable, the conditions for its recognition, and methods of evaluation;
- to identify the types of accounts receivable of the enterprise and the peculiarities of accounting for settlements with debtors;
- to provide a general description of the accounting policy of the enterprise and outline the specifics of its formation in terms of accounts receivable;
- to study the state of organization and methodological features of accounting for accounts receivable of the enterprise;
- characterize the procedure for accounting for settlements with debtors in the context of the use of modern information systems and digital technologies;
- conduct research on the dynamics and structure of the enterprise's accounts receivable;
- identify possible directions for improving the tools for analyzing accounts receivable.

The subject of the qualification work is the organizational and methodological aspects of accounting and analysis of accounts receivable in accordance with the requirements of national accounting regulations (standards).

The object of the qualification work is accounts receivable arising in the process of settlements for various operations of the enterprise, using the example of PJSC «Kremenchug Wheel Plant».

The basis of the research is PJSC «Kremenchug Wheel Plant».

Based on the results of the study, proposals were formulated that will help the company's accounting department to effectively manage accounts receivable and analyze their status in order to minimize doubtful or uncollectible accounts receivable.

The results obtained can be used in organizing accounting at PJSC «Kremenchug Wheel Plant».

The work contains: 65 pages of main text, 13 tables, 21 figures, 43 sources used, and 13 appendices.

Keywords: debtors, accounts receivable, settlements with debtors, accounting and analysis of accounts receivable.

Year of qualification work: 2024-2025.

Year of thesis defense: 2026.

ЗМІСТ	стор.
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВА	10
1.1. Економічна суть дебіторської заборгованості, умови її визнання та методи оцінювання	10
1.2. Види дебіторської заборгованості підприємства та особливості обліку розрахунків із дебіторами	18
Висновки до 1 розділу	24
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПРАТ «КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ КОЛІСНИЙ ЗАВОД»	25
2.1. Формування облікової політики підприємства щодо дебіторської заборгованості	25
2.2. Методичні та організаційні підходи до ведення обліку дебіторської заборгованості	30
2.3. Шляхи вдосконалення обліку дебіторської заборгованості з використанням інформаційних систем та цифрових технологій	41
Висновки до 2 розділу	49
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПРАТ «КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ КОЛІСНИЙ ЗАВОД»	50
3.1. Дослідження динаміки та структури дебіторської заборгованості підприємства	50
3.2. Удосконалення інструментарію аналізу дебіторської заборгованості	56
Висновки до 3 розділу	63
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	71

ВСТУП

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. Фінансово-господарська діяльність підприємства нерозривно пов'язана з проведенням розрахунків із контрагентами – іншими підприємствами, фізичними особами, бюджетними установами тощо. У процесі таких взаєморозрахунків формується дебіторська заборгованість, надмірна частка якої негативно впливає на фінансовий стан підприємства. Це зумовлено тим, що значні обсяги неповернених коштів вилучають ресурси з господарського обороту, що, своєю чергою, призводить до уповільнення виробничих процесів, зниження ефективності діяльності та фактичних втрат доходів.

Серед основних ознак зниження платоспроможності підприємства варто відзначити несвоєчасне або неповне повернення дебіторської заборгованості, що стає причиною виникнення сумнівних і безнадійних боргів. У зв'язку з цим особливої значущості набуває вивчення питань, пов'язаних із сучасною практикою організації, методикою обліку та аналізу дебіторської заборгованості, а також розробка шляхів їх удосконалення. Саме важливість окреслених проблем, необхідність їх теоретичного осмислення та практичного вирішення визначили вибір теми дослідження та підкреслюють її актуальність.

Метою кваліфікаційної роботи є вдосконалення організації та методики ведення обліку й аналізу дебіторської заборгованості на підприємстві.

Для досягнення поставленої мети в роботі необхідно виконати такі **завдання:**

- розкрити економічну суть дебіторської заборгованості, умови її визнання та методи оцінювання;
- визначити види дебіторської заборгованості підприємства та особливості обліку розрахунків із дебіторами;
- подати загальну характеристику облікової політики підприємства та окреслити специфіку її формування у частині дебіторської заборгованості;

- дослідити стан організації та методичні особливості обліку дебіторської заборгованості підприємства;
- охарактеризувати порядок ведення обліку розрахунків із дебіторами в умовах застосування сучасних інформаційних систем та цифрових технологій;
- провести дослідження динаміки та структури дебіторської заборгованості підприємства;
- визначити можливі напрями вдосконалення інструментарію аналізу дебіторської заборгованості.

Об’єкт кваліфікаційної роботи – дебіторська заборгованість, яка виникає в процесі розрахунків за різними операціями підприємства на прикладі ПрАТ «Кременчуцький колісний завод».

Предмет кваліфікаційної роботи – організаційні та методичні аспекти обліку та аналізу дебіторської заборгованості відповідно до вимог національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

Базове підприємство за матеріалами якого здійснювалося дослідження – ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» (далі – ПрАТ «КрКЗ»), який знаходиться в м. Кременчук, Полтавської області.

Основний вид діяльності досліджуваного підприємства орієнтований на виробництво вузлів, деталей і приладдя для автомобілів та їх двигунів. Згідно видів діяльності:

основний вид – 29.32 Виробництво інших вузлів, деталей і приладдя для автотранспортних засобів;

інші види - 29.20 Виробництво кузовів для автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів; 45.32 Роздрібна торгівля деталями та приладдям для автотранспортних засобів; 46.61 Оптова торгівля сільськогосподарськими машинами й устаткуванням.

Підприємство функціонує відповідно до нормативно-правової бази, яка регламентує такий вид діяльності та на підставі Статуту, затвердженого загальними зборами акціонерів (дод. А 1).

Основні економічні показники діяльності ПрАТ «КрКЗ», наведені у табл. 1, які розраховані на основі даних фінансової звітності за період 2023-2024 рр. (дод. А2-А5).

Таблиця 1

Основні показники діяльності ПрАТ «КрКЗ» за період 2023-2024 рр.

Показники	рік	рік	Відхилення
Зареєстрований капітал, тис. грн.			
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) тис грн.			
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) тис. грн.			
Чистий фінансовий результат: збиток, тис. грн.			
Витрати на оплату праці, тис. грн.			
Середньооблікова чисельність працюючих, чол.			
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги, тис. грн.			
Дебіторська заборгованість за виданими авансами, тис. грн.			
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом, тис. грн.:			
у т. ч. з податку на прибуток			
Інша поточна дебіторська заборгованість, тис. грн.			

згруповано автором кваліфікаційної роботи за матеріалами ПрАТ «КрКЗ»

За результатами проведеного аналізу можна зробити висновок, що ПрАТ «КрКЗ» є збитковим підприємством, проте спостерігається тенденція зниження збитку на 6797,0 тис. грн., що викликано зниженням собівартості реалізованої продукції у 2024 році порівняно з 2023 роком на 10294,0 тис. грн.

У 2024 році відбулося суттєве зменшення середньооблікової чисельності працівників на 53 особи. Відповідно це призвело до зниження витрат на оплату праці на 1388,0 тис. грн.

Оскільки об'єктом дослідження у кваліфікаційній роботі виступає дебіторська заборгованість, то за проведеними розрахунками у 2024 році спостерігається її зменшення за всіма видами, порівняно з 2023 роком. Заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги – зменшилась на 1084,0 тис. грн; за виданими авансами – на 831,0 тис. грн.; за розрахунками з бюджетом – на 56,0 тис. грн., у т. ч. з податку на прибуток – 1,0 тис. грн. Інша поточна

дебіторська заборгованість зменшилась у 2024 році на 1401,0 тис. грн., порівняно з 2023 роком.

Методичні прийоми. У дослідженні використані такі загальнонаукові методичні прийоми: аналіз і синтез; індукція і дедукція; аналогія і моделювання; спеціалізовані методи: балансовий, розрахунково – аналітичний метод дослідження, порівняльний, графічний, статистичний та методи економічного аналізу.

Основні праці науковців по темі дослідження. Основні питання оцінки, класифікації та аналізу дебіторської заборгованості розглядали у своїх працях вчені: Бондар М. І., Гуцаленко Л. В., Жидєєва Л. І. Колісник О. П., Кияшко О. М., Костюченко В. М., Кручак Л. В., Легенчук С. Ф., Нападовська Л. В., Шигун М. М., а також автори, які внесли суттєвий вклад у розвиток методики та організації обліку і аналізу дебіторської заборгованості, у період, коли вітчизняна наука була на етапі становлення: Бутинець Ф. Ф., Голов С. Ф., Кужельний М. В., Лінник В. Г., Мних Є. В., Сопко В. В., Чумаченко М. Г., Шевчук В. О. та інші.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному розв’язанні комплексу завдань, пов’язаних з удосконаленням бухгалтерського обліку й аналізу дебіторської заборгованості підприємства. Зокрема, у ході дослідження узагальнено підходи до визначення економічної сутності дебіторської заборгованості, систематизовано класифікаційні ознаки, за якими її групують з метою ефективного управління.

Практичне значення отриманих результатів дослідження сприятиме можливості бухгалтерії підприємства ефективно управляти дебіторською заборгованістю та проводити аналіз її стану, з метою мінімізації сумнівної чи безнадійної дебіторської заборгованості. Висновки і пропозиції, що сформовані в результаті дослідження, можуть бути використані у практичній діяльності ПрАТ «КрКЗ».

Джерела дослідження: нормативно-правові акти, спеціалізована література, періодичні видання, які регулюють питання обліку та аналізу дебіторської заборгованості. Вихідними даними у роботі є: документи бухгалтерського обліку та фінансова звітність ПрАТ «КрКЗ» за 2023-2024 рр.

Структура і обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Кваліфікаційна робота містить: 65 сторінок основного тексту, 13 таблиць, 21 рисунок, 43 використаних джерела, 13 додатків.

РОЗДІЛ 1.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна суть дебіторської заборгованості, умови її визнання та методи оцінювання

Відвантажуючи готову продукцію, підприємство зазвичай не отримує оплату негайно, що фактично означає кредитування покупця. У проміжку між відвантаженням товарів та надходженням коштів підприємство має частину своїх ресурсів у формі дебіторської заборгованості.

На різних етапах економічного й політичного розвитку як в Україні, так і у світі, відбувалися істотні зміни в розумінні сутності «дебіторської заборгованості».

Первісно термін «дебітор» (від лат. *debitum* – борг, зобов’язання) ототожнювали не лише з конкретною особою, а й з товарами, грошима чи рахунками.

Сучасне уявлення про дебіторську заборгованість сформувалося ще у VIII ст. н. е. Значний внесок у його розвиток зробили Е. Дегранж та Дж. Дзаппа, які почали розглядати її як один із ключових показників фінансового стану підприємства.

Деякі дослідники визначають дебіторську заборгованість як «борг на користь підприємства» і трактують її як частину активів, що вибула з власності підприємства, але перебуває у тимчасовому користуванні інших суб’єктів, виконуючи там функцію капіталу [1].

Таким чином, аналіз різних підходів до трактування цього поняття показує, що дебіторська заборгованість є різновидом боргів. А борг, у свою чергу, розглядається як зобов’язання однієї сторони перед іншою щодо передачі майна чи виплати певної грошової суми.

Отже, дебіторська заборгованість – сума боргів юридичних і фізичних осіб підприємству.

«Дебіторська заборгованість є наслідком господарських операцій, що мали місце в минулому, але підлягають погашенню в майбутньому, оскільки по суті незавершеною залишається така угода. Однак, зрозумілішим було б таке визначення: «дебіторська заборгованість – це матеріальні ресурси, не оплачені контрагентами, або готівка, вилучена у підприємства» [1].

Дебіторська заборгованість на підприємстві виникає відповідно до принципу нарахування. Згідно з цим принципом, момент відвантаження продукції, виконання робіт чи надання послуг покупцю за умовами договору купівлі-продажу вважається підставою для визнання у продавця доходу та поточної дебіторської заборгованості у випадку відсутності оплати одразу.

Отже, укладення договору та виставлення покупцю розрахункових документів на підставі факту відвантаження продукції слугує підставою для виникнення у продавця дебіторської заборгованості.

«Управління дебіторською заборгованістю на підприємстві висуває ряд завдань: дослідження економічної сутності дебіторської заборгованості та її виникнення на підприємстві; доповнення її класифікації; обґрунтування критеріїв визнання; удосконалення чинної методики обліку заборгованості; удосконалення обліку простроченої та безнадійної дебіторської заборгованості; здійснення аналізу і внутрішнього контролю дебіторської заборгованості» [2].

Постановка подібних завдань зумовлює потребу у визначенні сутності дебіторської заборгованості. Її зміст досліджувався як науковцями, так і практиками, що підтверджується численними публікаціями, у яких подаються різні трактування цього поняття (табл. 1.1).

Отже, хоча різні автори по-різному тлумачать поняття «дебіторська заборгованість», його сутність залишається незмінною. Під дебіторською заборгованістю зазвичай розуміють суму боргу підприємству з боку інших суб'єктів, що виникає в ході господарської діяльності.

Таблиця 1.1

Трактування поняття «дебіторська заборгованість»

Автор	Визначення
О. П. Колісник, І. О. Замота	«сума боргу підприємству від інших дебіторів, яка утворюється в процесі господарської діяльності» [3].
О. П. Колісник, Ю. Р. Семенюк, В. О. Судак	«необхідно розглядати як засоби, що тимчасово вилучені у підприємства, або які протягом певного терміну знаходяться в розпорядженні інших юридичних чи фізичних осіб» [4].
О. В. Кравченко, Т. О. Кобець	«сума боргів, належних підприємству, виникнення яких відбулося внаслідок ведення господарської діяльності, а погашення відбудеться в майбутньому» [5].
О. Є Майборода, І. П. Косарева, О. І. Корабейнікова	«юридичне право підприємства отримати грошові кошти, матеріальні ресурси, що не оплачені контрагентами, і може використовуватися для оцінки фінансового стану підприємства на підставі розрахунку показників результативної його діяльності» [6].
Л. М. Ткачук	«категорія розглядається за трьома основними аспектами: як частина проданої, але не оплаченої продукції покупцям; як форма кредитування підприємством своїх клієнтів; як один з елементів оборотних активів, що фінансуються за рахунок власних або позикових коштів» [7].
Т. П. Шепель, А. А. Вінтоняк	«сума заборгованості від дебіторів, накопичена в процесі господарської діяльності підприємства» [8].

згруповано автором за джерелами [3- 8]

Порядок бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості та її відображення у фінансовій звітності регламентовано НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [9].

Основні нормативно-правові акти, які регулюють поняття «дебіторської заборгованості» та «дебіторів», згруповано в таблиці 1.2.

Сукупність нормативно-правових актів та бухгалтерських стандартів формує комплексну систему регулювання дебіторської заборгованості, яка охоплює правові, податкові та методологічні аспекти її виникнення, обліку й оцінки. Застосування цих документів забезпечує уніфікованість підходів до відображення розрахунків у фінансовій звітності підприємств, а також сприяє підвищенню достовірності облікової інформації та мінімізації ризиків, пов'язаних із неповерненням заборгованості.

Таблиця 1.2

Нормативно-правові акти регулювання дебіторської заборгованості
та відображення її в обліку

Назва нормативно-правового акта	Зміст нормативно-правового акта
Цивільний кодекс України	«міститься спеціальна глава, присвячена загальним положенням про надання послуг, в якій закріплено положення щодо договорів такого типу. Особливістю договору є те, що виконавець відшкодовує збитки, завдані невиконанням або неналежним виконанням договору про безоплатне надання послуг» [10].
Податковий кодекс України	«дебітор – особа, у якої внаслідок минулих подій утворилася заборгованість перед іншою особою у формі певної суми коштів, їх еквіваленту або інших активів» [11].
Закон України «Про захист прав споживачів»	«споживач – фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника» [12].
НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»	«поточна дебіторська заборгованість - сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу» [9].
НП(С)БО 13 «Фінансові інструменти»	«актив, що виникає внаслідок надання коштів, продажу інших активів, робіт послуг безпосередньо боржникові та не є фінансовим активом, призначеним для продажу» [13].
МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка»	«непохідні фінансові активи з фіксованими платежами, які підлягають визначенню та не мають котирування на активному ринку» [14].
МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації»	«фінансовий актив, який є конкретним правом отримувати цінні папери або грошові кошти від іншого підприємства» [15].
Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій	«визначено порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку для узагальнення методом подвійного запису інформації про дебіторську заборгованість. Згідно Інструкції для обліку дебіторської заборгованості призначені рахунки 1, 3 класів» [16].
Інструкція про службові відрядження у межах України та за кордон	«подано визначення службового відрядження, перелік підтверджуючих документів, оплата днів відрядження, сума добових тощо» [17].

згруповано автором за джерелами [9-17]

Дебіторська заборгованість групується за різними критеріями: за строками погашення вона поділяється на поточну (короткострокову) та довгострокову. За

характером виникнення розрізняють товарну заборгованість (за відвантажені товари, роботи, послуги) та нетоварну (за розрахунками з підзвітними особами, бюджетом, за претензіями тощо). Крім того, за ступенем реальності погашення виділяють безнадійну, сумнівну та реальну до стягнення заборгованість.

Основні види дебіторської заборгованості представлено на рис. 1.1.

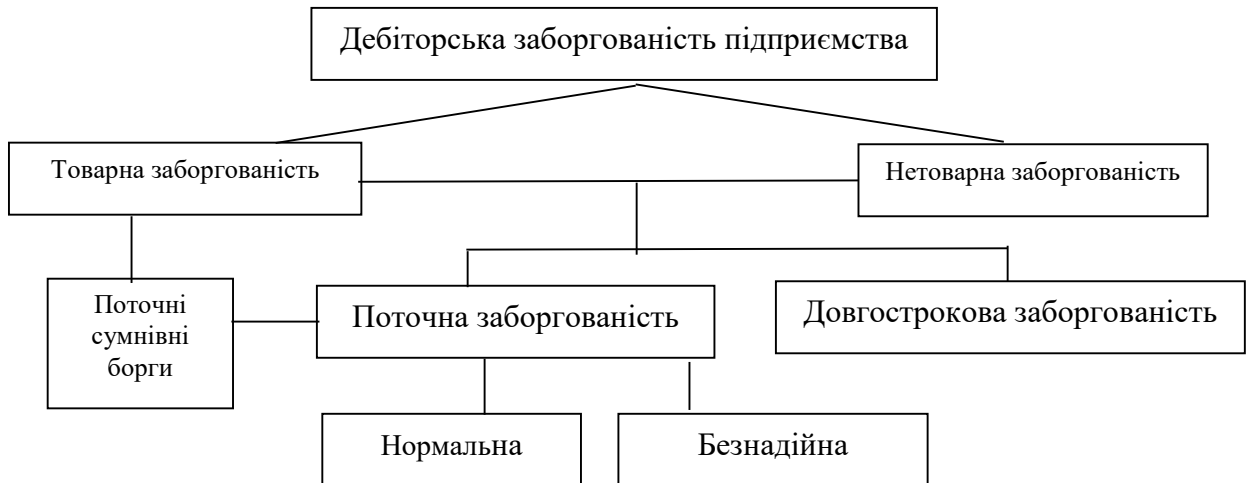

Рис. 1.1. Види дебіторської заборгованості підприємства

згруповано автором роботи за джерелами [9-17]

У більшості випадків основними видами дебіторської заборгованості вважають товарну та нетоварну. Операції визнаються товарними у разі здійснення розрахунків за продукцію, товари, роботи чи послуги (у т. ч. в натурально-речовій формі). Відповідно, товарна дебіторська заборгованість формується в процесі операційної діяльності підприємства, пов'язаної з реалізацією продукції, виконанням робіт або наданням послуг, і охоплює розрахунки з покупцями та замовниками.

«Покупці – це фізичні або юридичні особи, які придбавають товари (роботи, послуги). Замовниками – це учасники договору, на підставі замовлення яких виготовляється конкретна продукція, надаються послуги, виконуються роботи іншим учасником договору» [1].

Таким чином, товарна дебіторська заборгованість належить до складу поточної (короткострокової) дебіторської заборгованості відповідно до її визначення.

Поточна дебіторська заборгованість, згідно НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», трактується як «суму дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу» [9].

Відповідно до НП(С)БО 10, «дебіторська заборгованість, у тому числі заборгованість за розрахунками з покупцями та замовниками, визнається активом у разі, якщо виконуються такі умови: існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод та сума дебіторської заборгованості може бути достовірно визначена» [9].

«Оцінка дебіторської заборгованості - це процес визначення фактичної вартості боргів, що заборговані підприємству за товари, роботи або послуги, що були надані, але ще не сплачені. Оцінка дебіторської заборгованості має важливе значення для фінансового управління підприємством, тому що вона дозволяє оцінити ризики невиклат, розробити стратегії збільшення збору заборгованості та взаємодії з клієнтами, а також забезпечити точність фінансової звітності підприємства» [18].

«Поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг та оцінюється за первісною вартістю у разі наявності таких умов:

- покупцеві передані ризики та вигоди, пов'язані з правом власності на продукцію (товар, інший актив);
- підприємство не здійснює надалі управління та контроль за реалізованою продукцією (товарами, іншими активами);
- сума заборгованості може бути достовірно визначена;

– є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигод підприємства, а витрати, пов'язані з цією операцією, можуть бути достовірно визначені» [1].

Визначення періоду, протягом якого підприємство передає покупцеві ризики та вигоди, пов'язані з правом власності на продукцію чи товар, потребує аналізу умов договору та специфіки здійснених операцій. Укладений договір поставки встановлює порядок переходу ризиків втрати або пошкодження продукції та вигод від права власності відповідно до правил ІНКОТЕРМС.

Дебіторська заборгованість за розрахунками з покупцями та замовниками як складова активів фінансової звітності повинна визнаватися та відображатися у звітності в сумі, що визначається з урахуванням її оцінки у поточному обліку. Вона визнається активом одночасно з відображенням доходу від реалізації продукції, робіт чи послуг та оцінюється за первісною вартістю.

«Сума доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг, яка виникає в результаті операції, визнається договором, укладеним між підприємством та покупцем. Ця сума вимірюється за справедливою вартістю компенсації, яку було отримано або яка підлягає отриманню» [1].

Необхідно зазначити, що згідно НП(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» справедлива вартість визначається як «сума, за якою можна продати актив або оплатити зобов'язання за звичайних умов на певну дату» [19].

«Дебіторська заборгованість визначається, як «теперішня (дисконтована) сума, яка підлягає отриманню, що визначена за відповідною поточною відсотковою ставкою за вирахуванням резерву сумнівних боргів та витрат на отримання дебіторської заборгованості в разі потреби. Дисконтування не здійснюється для короткострокової заборгованості, якщо різниця між номінальною сумою дебіторської заборгованості та дисконтованою сумою несуттєва (менша 5% номінальної суми)» [19].

Як правило, дохід від реалізації продукції, товарів, робіт чи послуг визначається за номінальною сумою компенсації, тобто за сумою грошових коштів або їх еквівалентів, сплачених під час придбання, яка отримана чи

підлягає отриманню та практично не відрізняється від їх справедливої вартості. Отже, первісна вартість розрахунків із покупцями та замовниками за реалізовану продукцію (товари, роботи, послуги) фактично прирівнюється до справедливої вартості, а різниця між ними є несуттєвою.

«У окремих випадках, сума доходу може не збігатися із справедливою вартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг). У разі, коли продукція (товари, роботи, послуги) реалізовані з торговельною знижкою або зі знижкою з обсягу, тоді дохід визначається за меншою сумою, ніж справедлива вартість» [1].

Дохід від реалізації продукції (товарів) може зменшуватися на суму поверненої покупцями продукції (товарів). Відповідно, первісна вартість дебіторської заборгованості за реалізовану продукцію (товари) визначається з урахуванням: наданих покупцю торговельних або об'ємних знижок до моменту реалізації; знижок, наданих після продажу; а також повернення товарів від покупців.

Заборгованість за розрахунками з покупцями та замовниками класифікується за групами залежно від строків її непогашення, що визначаються умовами договору, із встановленням для кожної групи відповідного коефіцієнта сумнівності. Таким чином, для забезпечення достовірного відображення активів підприємство повинно формувати резерв сумнівних і безнадійних боргів.

«Дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю. Тобто для визначення такої вартості необхідно від дебіторської заборгованості за розрахунками з покупцями та замовниками на дату балансу вирахувати величину резерву сумнівних боргів» [9].

НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», визначає, що «сумнівний борг – поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги, щодо якої існує невпевненість її погашення боржником» [9].

Головною метою створення резерву сумнівних боргів є мінімізація негативного впливу на фінансовий стан підприємства у разі списання безнадійної дебіторської заборгованості, на яку з часом може трансформуватися

сумнівна заборгованість. В умовах сучасного господарювання це набуває особливого значення.

«Правильне визначення суми резерву сумнівних боргів забезпечить адекватну оцінку стану активів і фінансових результатів діяльності підприємства» [9].

Згідно НП(С)БО 10, пропонується два методи визначення величини резерву сумнівних боргів:

- 1) методом абсолютної суми;
- 2) методом застосування коефіцієнта сумнівності [9].

Оцінюючи дебіторську заборгованість за розрахунками з покупцями та замовниками, підприємство відповідно до принципу обачності має вже на момент визнання доходу від реалізації враховувати потенційні втрати, пов'язані з неповерненням частини боргів покупцями.

1.2. Види дебіторської заборгованості підприємства та особливості обліку розрахунків із дебіторами

Під час складання фінансової звітності важливо здійснювати класифікацію дебіторської заборгованості за такими критеріями:

- за зв'язком із операційним циклом;
- за строками погашення;
- за об'єктами, стосовно яких виникли зобов'язання дебіторів;
- за своєчасністю виконання боржниками своїх платіжних зобов'язань.

Щодо класифікації за зв'язком з операційним циклом та строками погашення, дебіторську заборгованість поділяють на поточну (короткострокову) і довгострокову.

Відповідно до НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», дебіторська заборгованість також поділяється на довгострокову і поточну (короткострокову) [9].

Норми НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» поширюються на всі підприємства, установи та організації, незалежно від форми власності. Під час їх застосування необхідно враховувати специфіку оцінки та розкриття інформації про дебіторську заборгованість, визначену іншими національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

Забезпечення єдності методології бухгалтерського обліку під час відображення дебіторської заборгованості зумовлює потребу у формуванні узагальненого підходу до трактування окремих понять, що її характеризують і можуть бути використані як класифікаційні ознаки (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Класифікація дебіторської заборгованості за різними ознаками

№ з/п	Класифікаційна ознака	Класифікаційна група
1.	За елементами	«Заборгованість покупців і замовників, векселі одержані, аванси видані, заборгованість із внутрішніх розрахунків, інші дебітори» [1].
2.	За строками появи	«Короткострокова, середньострокова, довгострокова» [1].
3.	За об'єктами щодо яких виникла заборгованість	«Заборгованість орендаря за фінансовою орендою, яка відображається в балансі орендодавця, заборгованість забезпечена векселями, надані позики, дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги, дебіторська заборгованість за розрахунками (з бюджетом, за виданими авансами, з нарахованих доходів, із внутрішніх розрахунків), інша дебіторська заборгованість» [1]
4.	За доцільністю появи	«Виправдана та не виправдана» [1].
5.	За ймовірністю погашення	«Дебіторська заборгованість, термін оплати якої ще не настав, сумнівна дебіторська заборгованість, безнадійна дебіторська заборгованість» [20].
6.	За терміном погашення	«Поточна та довгострокова» [20].
7.	За можливістю її стягнення	«Надійна - заборгованість в межах строку, встановленого договором, а також забезпечену заборгованість; сумнівна - незабезпечена і непогашена в строк заборгованість, але у якої є імовірність погашення; безнадійна - заборгованість з терміном позовної давності, неможливої до отримання» [1].
8.	За можливістю проконтролювати	«Контрольована та неконтрольована» [1].
9.	За ступенями ліквідності	«Високоліквідна, середньоліквідна, неліквідна» [1].

згруповано автором за джерелами [1; 20]

Класифікація дебіторської заборгованості на довгострокову та поточну визначає терміни її появи та погашення.

«Довгострокова дебіторська заборгованість, яка не виникає в ході нормального операційного циклу і буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу» [9].

«Поточна (короткострокова) дебіторська заборгованість, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена впродовж дванадцяти місяців з дати балансу. Якщо до поточної дебіторської заборгованості підприємства відноситься дебіторська заборгованість зі строком погашення менше дванадцяти місяців і дебіторська заборгованість зі строком погашення більше дванадцяти місяців з дати балансу, то така інформація повинна бути розкрита у примітках для фінансової звітності. Поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги виникає, коли підприємство реалізує продукцію (товари, роботи, послуги) в кредит (з відстрочкою платежу)» [9].

Важливим аспектом є поділ дебіторської заборгованості на товарну та нетоварну, що дає змогу визначити об'єкти, за якими вона виникла (рис. 1.2).

Як видно з рис. 1.2, розрахунки за товари, роботи та послуги належать до складу товарної дебіторської заборгованості.

Натомість розрахунки з різними дебіторами формують нетоварну дебіторську заборгованість. До неї відносять розрахунки, пов'язані з виданими авансами, розрахунками з підзвітними особами, нарахованими доходами, претензіями, відшкодуванням завданих збитків, позиками членам кредитних спілок, іншими видами розрахунків із дебіторами, розрахунками з державними цільовими фондами та операціями з деривативами.

У ході господарської діяльності підприємство не завжди має змогу здійснити розрахунки з іншими суб'єктами господарювання чи фізичними особами одночасно з передачею майна, виконанням робіт або наданням послуг. У таких ситуаціях у підприємства виникає дебіторська заборгованість.

Рис. 1.2. Структура дебіторської заборгованості за об'єктами [20]

Дебіторська заборгованість – це сума коштів, яку дебітори заборгували підприємству на певну дату.

Дебіторами можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, які заборгували підприємству грошові кошти, їх еквіваленти або інші активи. На підставі даних бухгалтерського обліку можна встановити розмір заборгованості на будь-яку дату, проте зазвичай її визначають на дату складання балансу.

«Здійснення господарської діяльності підприємства передбачає виникнення відносин з юридичними та фізичними особами не лише щодо продажу-купівлі продукції, товарів, робіт, послуг, але й щодо здійснення авансових платежів, направлення працівників у відрядження, нарахування завданих збитків винним особам, розрахунку сум претензій тощо. Це призводить до виникнення нетоварної дебіторської заборгованості» [20].

Одним із різновидів розрахунків із дебіторами є розрахунки за виданими авансами, які здійснюються у випадках, коли договором передбачено оплату товарів не за кожною окремою поставкою, а шляхом періодичного перерахування коштів у визначені строки та розмірах, незалежно від моменту отримання товару.

Розрахунки за виданими авансами — це взаєморозрахунки між підприємствами, що базуються на стійких ділових відносинах і передбачають постачання матеріальних цінностей чи надання послуг на регулярній основі. Такі розрахунки характеризуються систематичністю переказу коштів у заздалегідь узгоджені терміни та суми.

Розмір авансових платежів і строки їх перерахування визначаються сторонами з урахуванням періодичності розрахунків, обсягів поставок чи закупівель, а також попереднього досвіду виконання договірних зобов'язань.

Частина розрахунків на підприємстві проводиться через підзвітних осіб.

Підзвітні особи — це працівники підприємства, яким у встановлених межах видаються кошти для здійснення господарських чи операційних витрат, а також для покриття витрат, пов'язаних із відрядженнями.

Основну частку авансових сум, що видаються під звіт, становлять кошти на службові відрядження.

Службове відрядження — це поїздка працівника за розпорядженням керівництва підприємства на певний строк до іншого населеного пункту з метою виконання службових завдань, пов'язаних із його посадовими обов'язками. Направлення у відрядження оформлюється наказом (розпорядженням) керівника підприємства.

Добові в межах України у 2025 році встановлено в розмірі 800,0 грн (не більш як 0,1 розміру мінімальної заробітної плати, що діє для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, в розрахунку на добу) – для відряджень по Україні та не вище 80 євро в розрахунку за кожен календарний день такого відрядження за офіційним обмінним курсом гривні до євро, установленим Національним банком України, в розрахунку за кожен такий день [11].

По факту витрачання коштів на відрядження у межах України і за кордоном, підзвітна особа складає «Звіт про використання коштів / електронних грошей, виданих на відрядження або під звіт» [21]. До Звіту долучають підтвердні документи, зокрема, проїзні документи, багажні квитанції, страхові документи, документи про винаймання житла, чеки, квитанції тощо.

До розрахунків з дебіторами відносять розрахунки за відшкодуванням завданих збитків.

«Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків - це розрахунки за заподіяними підприємству збитків у вигляді недостач і крадіжок грошових коштів, матеріальних цінностей, втрат від псування матеріальних цінностей, а також суми, що згідно з чинним законодавством України належать утриманню з посадових осіб, винних в порушенні витрачання коштів на службові відрядження, та інші призначені до утримання суми» [20].

Винна особа, яка завдала шкоди у вигляді нестачі матеріальних цінностей або грошових коштів, а також спричинила збитки через псування майна внаслідок недбалості, може добровільно відшкодувати завдані збитки.

У діяльності підприємства часто виникає потреба здійснювати розрахунки претензійного характеру. Такі претензії підписуються уповноваженими представниками підприємства та надсилаються адресату або передаються особисто під підпис. Строк розгляду претензії становить один місяць з дня її отримання. Про результати розгляду претензії заявника інформують у письмовій формі. У разі повного або часткового відхилення претензії заявникові повертаються оригінали документів, що були подані разом із претензією, а також документи, які підтверджують підстави для її відхилення, якщо вони відсутні у заявника.

Виникнення дебіторської заборгованості є об'єктивним явищем, зумовленим наявністю ризиків під час проведення взаєморозрахунків між контрагентами в процесі господарської діяльності.

Висновки до 1 розділу

Проведений аналіз різних підходів до тлумачення поняття «дебіторська заборгованість» підтверджує, що вона є важливою складовою фінансових активів підприємства, що відображає сукупну суму заборгованості інших осіб (дебіторів) перед підприємством, яка виникає у процесі здійснення господарської діяльності.

Формування дебіторської заборгованості безпосередньо пов'язане з реалізацією продукції, товарів, робіт чи послуг, а її облік здійснюється за первісною вартістю, що є необхідною умовою для забезпечення точності та об'єктивності фінансової інформації.

Правильне визнання, оцінка та класифікація дебіторської заборгованості відіграють ключову роль у формуванні достовірної бухгалтерської та аналітичної звітності, що впливає на загальне фінансове становище підприємства. Коректне відображення розрахунків із дебіторами дозволяє не лише відслідковувати рух фінансових ресурсів, а й забезпечує ефективний контроль за їх погашенням, що є важливим для підтримання ліквідності і фінансової стійкості підприємства.

Таким чином, сутність розрахунків із дебіторами полягає у системному визначенні обсягу довгострокової та поточної дебіторської заборгованості, її своєчасній оцінці, класифікації за термінами та якістю, а також у правильному відображенні цих даних у фінансовій звітності.

Забезпечення високого рівня обліково-аналітичного супроводу дебіторської заборгованості сприяє не лише підвищенню прозорості фінансової інформації, а й ефективному управлінню оборотним капіталом підприємства загалом, що є необхідною передумовою для досягнення його стабільного розвитку та конкурентоспроможності на ринку.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПРАТ «КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ КОЛІСНИЙ ЗАВОД»

2.1. Формування облікової політики підприємства щодо дебіторської заборгованості

Раціонально розроблена та ефективно впроваджена облікова політика підприємства виступає ключовим інструментом, який дозволяє гармонійно поєднати вимоги державного регулювання з внутрішньою ініціативою підприємства у питаннях організації та ведення бухгалтерського обліку загалом, а також обліку дебіторської заборгованості зокрема.

«Фінансово-господарська діяльність будь-якого підприємства вимагає проведення розрахунків із своїми контрагентами, бюджетом, податковими органами, тому ефективно організований бухгалтерський облік, зокрема в частині дебіторської заборгованості, є джерелом інформації для управлінського персоналу підприємства при прийнятті рішень щодо задоволення потреби в оборотних коштах, стану своєчасності проведення розрахунків, забезпечення платоспроможності підприємства» [22].

Термін «облікова політика» став широко використовуватися в сучасній науці та практиці вітчизняного бухгалтерського обліку з часу прийняття Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [23] та національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (НП(С)БО). Крім того, облікова політика є ключовим поняттям у системі МСБО та МСФЗ, що зумовлено, перш за все, прагненням до стандартизації облікових процесів та фінансової звітності.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», «облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, що

використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності» [23].

По іншому трактується це визначення у МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки», «облікові політики – це конкретні принципи, основи, домовленості, правила та практика, застосовані суб'єктом господарювання під час складання та подання фінансової звітності» [24].

Важливою складовою облікової політики є розробка методики обліку дебіторської заборгованості та її відображення у фінансовій звітності. При цьому слід враховувати, що обрана підприємством облікова політика щодо розрахунків з дебіторами суттєво впливає на показники фінансового стану та результати діяльності підприємства. Одним із ключових нормативно-правових документів, яких повинні дотримуватися всі підприємства, є НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [9].

Додатково, порядок оцінки окремих видів дебіторської заборгованості та розкриття інформації про неї у фінансовій звітності регламентується іншими НП(С)БО, зокрема: НП(С)БО 13 «Фінансові інструменти» [13], НП(С)БО 14 «Оренда» [25], НП(С)БО 17 «Податок на прибуток» [26], НП(С)БО 18 «Будівельні контракти» [27], НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» [28].

«Облікова політика підприємства щодо обліку дебіторської заборгованості повинна методично забезпечувати порядок обліку господарських операцій щодо її погашення, управління станом заборгованості як фінансовим активом та організацію звітності» [22].

При розробці облікової політики або внесенні змін і доповнень до неї щодо розрахунків із різними дебіторами на ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» слід виділити низку ключових складових, які впливають на ефективність ведення бухгалтерського обліку на підприємстві та сприяють покращенню його економічних результатів (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Елементи облікової політики ПрАТ «Кременчуцький колісний завод»
щодо дебіторської заборгованості

№ з/п	Елементи облікової політики	Характеристика елементів облікової політики щодо дебіторської заборгованості
1	2	3
1.	Вимоги щодо змісту та оформлення первинних документів за розрахунками з дебіторами	Створення окремої справи для господарських договорів, зокрема «Договори з підзвітними особами». Перед підписанням наказу, особливо першого, з працівником слід провести перевірку його надійності, професіоналізму та компетентності у виконанні службових обов'язків. Крім того, необхідно забезпечити правильне оформлення первинних документів, на підставі яких працівнику видаються кошти у підзвіт. Первинним підтверджуючим документом операції є детальний експертний висновок, що має включати розшифровку основних дій працівника
2.	Визнання та оцінка розрахунків з дебіторами	Розрахунки з різними дебіторами визнаються активом за умови наявності ймовірності отримання підприємством майбутніх економічних вигод, достовірного визначення їх суми, а також можливості контролю над реалізованим активом. Додатково слід враховувати умови застосування оцінки заборгованості за справедливою вартістю, яка має відповідати принципам концепції управління вартістю підприємства
3.	Класифікація та аналітичний облік розрахунків з дебіторами	Слід передбачити та офіційно затвердити перелік класифікаційних ознак і категорій, на які поділяються розрахунки з дебіторами відповідно до різних управлінських завдань, а також визначити об'єкти аналітичного обліку
4.	Критерії визнання дебіторської заборгованості «сумнівною»	Визначаються критерії визнання розрахунків з різними дебіторами сумнівними, а також джерела інформації для їх підтвердження, зокрема: прострочення терміну погашення боргу працівником (дебітором), що підтверджується договорами або рахунками, та відкриття справи про банкрутство боржника, що підтверджується відповідними судовими постановами
5.	Методи нарахування резерву сумнівних боргів	Визначається строк заборгованості, за яким формується резерв сумнівних боргів – на початок чи кінець року. Описується обраний метод нарахування резерву, а також встановлюються терміни і підстави його формування: на основі оцінки платоспроможності окремих дебіторів (з із зазначенням переліку документів, що підтверджують таку платоспроможність) та на основі класифікації дебіторської заборгованості за строками її виникнення (з визначенням груп за термінами прострочення)

6. Продовж. табл. 2.1

1	2	3
6.	Критерії визнання дебіторської заборгованості «безнадійною»	Встановлюються критерії, за якими розрахунки з різними дебіторами визнаються безнадійними згідно з вимогами бухгалтерського та податкового законодавства
7.	Порядок списання безнадійної заборгованості	Визначити процедуру списання безнадійної заборгованості, зокрема передбачити, що списання здійснюється з балансу за наказом керівника на основі результатів інвентаризації та письмового обґрунтування доцільності такого списання
8.	Організація проведення інвентаризації	Планування та затвердження графіка проведення інвентаризації перед початком поточного господарського року. Визначення розрахунків з дебіторами як об'єктів обліку, що підлягають обов'язковій інвентаризації
9.	Організація внутрішнього контролю розрахунків з дебіторами	Проведення внутрішнього контролю розрахунків обліковим персоналом та комісією з метою систематичного моніторингу достовірності облікової інформації та звітних даних щодо наявності і змін сум дебіторської і кредиторської заборгованості, а також своєчасності розрахунків з кредиторами та пред'явлення боргових вимог дебіторам

опрацьовано та згруповано автором за джерелами [22; 29].

Таким чином, впровадження зазначених елементів облікової політики щодо розрахунків з дебіторами та їх офіційне закріплення у «Наказі про облікову політику підприємства» (дод. Б1) дозволить ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» належним чином організувати бухгалтерський облік дебіторської заборгованості, забезпечити отримання повної та достовірної інформації про неї, що, в свою чергу, сприятиме підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень.

Під час формування облікової політики розрахунків з дебіторами на ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» важливо чітко класифікувати дебіторську заборгованість для забезпечення її аналітичного обліку, оцінки та правильного відображення у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності.

Найдоцільнішим з погляду погашення заборгованості є поділ на короткострокову (поточну) та довгострокову дебіторську заборгованість. Всі методи та процедури, пов'язані з розрахунками з дебіторами, мають бути чітко прописані у наказі про облікову політику. Для ПрАТ «Кременчуцький колісний

завод» доцільно визначити основні напрямки формування облікової політики щодо дебіторської заборгованості, які варто відобразити у відповідному наказі, що забезпечить її ефективне управління (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Напрямки формування облікової політики щодо дебіторської заборгованості
ПрАТ «Кременчуцький колісний завод»

№ з/п	Напрямок облікової політики	Зміст
1.	Класифікація дебіторської заборгованості	З метою забезпечення об'єктивної оцінки такої заборгованості для потреб бухгалтерського обліку та коректного відображення інформації про неї у фінансовій звітності
2.	Методика і дата визначення величини резерву сумнівних боргів	Водночас підприємство має право обрати один або декілька методів нарахування резерву (залежно від видів дебіторської заборгованості), зокрема метод абсолютної суми сумнівної заборгованості або метод застосування коефіцієнта сумнівності. При цьому доцільно детально регламентувати в обліковій політиці порядок і процедури розрахунку резерву сумнівних боргів відповідно до обраного методу
3.	Визначення у робочому «Плані рахунків», аналітичні рахунки для обліку розрахунків з різними дебіторами	З метою забезпечення коректного бухгалтерського обліку сум резерву сумнівних боргів доцільно запровадити аналітичні субрахунки до рахунків 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» та 37 «Розрахунки з різними дебіторами»

опрацьовано та сформовано автором за джерелами [16; 29]

До Наказу про облікову політику доцільно розробляти та затверджувати відповідні додатки, серед яких мають бути такі, що безпосередньо регламентують облік дебіторської заборгованості.

Отже, для раціональної побудови системи обліку розрахунків з дебіторами необхідною є оптимізація фінансового навантаження підприємства. Керівництву ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» слід формувати додатки, які безпосередньо визначають порядок обліку дебіторської заборгованості, зокрема: робочий план рахунків із передбаченням відповідних субрахунків для її обліку; положення про організацію претензійно-позовної роботи; реєстри аналітичного обліку дебіторської заборгованості; порядок формування та використання резерву сумнівних боргів, а також графік документообігу в частині здійснення розрахункових операцій.

2.2. Методичні та організаційні підходи до ведення обліку дебіторської заборгованості

Бухгалтерський облік на ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» організовано відповідно до вимог чинного законодавства України, зокрема Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [16], Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій [23].

Облік розрахунків з дебіторами ґрунтується на застосуванні різних форм аналітичного обліку за окремими об'єктами та методів оцінки їх вартості. Його ключовим завданням є забезпечення повного, своєчасного та достовірного відображення інформації про заборгованість, що виникає у процесі взаєморозрахунків з контрагентами та працівниками підприємства.

Формування системи обліку дебіторської заборгованості є складним процесом, на який впливають особливості господарської діяльності підприємства, організаційна структура управління та масштаби його функціонування.

Ефективність обліку розрахунків з дебіторами значною мірою залежить від належного документального оформлення господарських операцій. Первинний облік таких розрахунків здійснюється на підставі укладених договорів і первинних документів, що підтверджують факт здійснення відповідних операцій. Умови, порядок і форми розрахунків ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» зі своїми дебіторами регламентуються положеннями господарських договорів.

Документальне оформлення дебіторської заборгованості здійснюється з використанням типових форм первинних документів. Водночас головний бухгалтер, керуючись професійним судженням, має право визначати доцільність застосування окремих документів з урахуванням специфіки діяльності та розмірів підприємства.

Система документообігу має бути побудована таким чином, щоб забезпечувати своєчасне отримання повної та достовірної інформації, необхідної для ведення обліку, здійснення контролю та оперативного управління дебіторською заборгованістю. На ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» для відображення розрахунків з дебіторами застосовуються первинні документи, перелік і групування яких наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Документальне оформлення обліку розрахунків з дебіторами
на ПрАТ «Кременчуцький колісний завод»

Документальне оформлення розрахунків з дебіторами		
Об'єкти, які відображають у первинних документах	Первинні документи для відображення виникнення дебіторської заборгованості	Первинні документи для відображення погашення (списання) дебіторської заборгованості
Розрахунки з покупцями та замовниками	Накладна, рахунок, рахунок-фактура, акт прийому - передачі виконаних робіт (наданих послуг), товарно-транспортна накладна, товарна накладна, податкова накладна	Виписка банку, платіжна інструкція, вексель, прибутковий касовий ордер
Розрахунки за виданими авансами	Платіжна інструкція, виписка банку	Рахунок-фактура, товарно-транспортна накладна, податкова накладна
Розрахунки з підзвітними особами	Наказ про відрядження	Звіт про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт, квитанції, квитки на проїзд, накладні, акти закупівель, товарні чеки
Розрахунки за нарахованими доходами	Угоди, розрахунки бухгалтерії	Платіжна інструкція, виписки банку, прибуткові касові ордери, касова книга
Розрахунки за претензіями	Акти про встановлені розбіжності, комерційні акти, претензії, позовні заяви до суду	Згода постачальників на погашення претензії
Розрахунки з іншими дебіторами	Угоди, акти виконаних робіт, видатковий касовий ордер, касова книга	Платіжна інструкція, прибутковий касовий ордер, касова книга

*згруповано автором роботи

Під час аналізу первинних документів, що застосовуються на ПрАТ «Кременчуцький колісний завод», слід зазначити, що всі вони підлягають

обов'язковій перевірці щодо правильності оформлення та відповідності змісту здійсненим господарським операціям.

Синтетичний облік розрахунків з покупцями та замовниками на підприємстві здійснюється на рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» [16]. За дебетом цього рахунку відображається вартість реалізованої та відвантаженої продукції, яка включає податок на додану вартість, акцизний податок та інші обов'язкові платежі, що входять до складу доходу від реалізації та підлягають перерахуванню до бюджету. За кредитом рахунку 36 обліковуються суми коштів, отриманих від покупців і замовників на поточні рахунки підприємства або до каси.

Кредитове сальдо рахунку 36 характеризує стан розрахунків із покупцями та замовниками та відображає суму їх заборгованості за отриману продукцію, виконані роботи або надані послуги.

Аналітичний облік розрахунків з покупцями та замовниками забезпечує формування детальної інформації про поточні та прострочені зобов'язання, що дає змогу контролювати своєчасність надходження коштів. Його організація має бути спрямована на надання керівництву підприємства повної та оперативної інформації щодо стану дебіторської заборгованості з метою її оптимізації та забезпечення своєчасного погашення.

На ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» аналітичний облік розрахунків з покупцями та замовниками ведеться в розрізі кожного контрагента та кожного виставленого рахунку у «Відомості аналітичного обліку» за рахунком 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками». Залежно від рівня узагальнення інформації використовуються такі облікові реєстри: оборотно-сальдова відомість, оборотно-сальдова відомість за рахунком та картка рахунку. У зазначених реєстрах відображаються залишки на початок і кінець звітного періоду, а також обороти за відповідний місяць.

Приклад відображення в обліку розрахунків з покупцями: ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» 25.10.2024 р. реалізувало ТОВ «Оскар» сталеві

холодноштамповані колеса за ціною – 80 000,0 грн., в т.ч. ПДВ 13 333,0), перша подія – відвантаження (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Кореспонденція рахунків з обліку реалізації товару за умови після оплати

ПрАТ «Кременчуцький колісний завод»

№ з/п	Господарська операція	Дебет	Кредит	Сума, грн	Регістр
1.	Відображено дохід від реалізації сталевих холодноштампованих колес	361	701	80 000	(об.-с. в. рах. 361)
2.	Відображено суму податкових зобов'язань з ПДВ	701	641	13 333	(об.-с. в. рах. 641)
3.	Отримані кошти за реалізовані сталеві холодноштамповані колеса	311	361	80 000	(об.-с. в. рах. 311)
4.	Списано собівартість реалізованих сталевих холодноштампованих колес	901	261	40 000	(об.-с. в. рах. 901)
5.	Списано дохід від реалізації на фінансовий результат	701	791	66 667	(об.-с. в. рах. 701)
6.	Списано на фінансовий результат собівартість сталевих холодноштампованих колес	791	901	40 000	(об.-с. в. рах. 901)

згруповано автором за джерелом [16]

Можлива ситуація, коли спочатку здійснюють попередню оплату, а потім реалізація продукції.

ТОВ «Оскар» 27.08.2024 р. придбало у ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» сталеві холодноштамповані колеса за ціною 80 000,0 грн. в т.ч. ПДВ – 13 333 грн) (табл. 2.4).

Інформація про отримані доходи ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» відображається у картці рах. 701 «Дохід від реалізації готової продукції» [16].

Поточна дебіторська заборгованість покупців за відвантажену продукцію та передані товари, за винятком заборгованості, забезпеченої векселями, відображається у формі № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» у статті «Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги» (рядок 1125). До підсумку балансу включається сума дебіторської заборгованості за її чистою реалізаційною вартістю.

Таблиця 2.4

Кореспонденція рахунків з обліку реалізації товару за умови авансових
платежів ПрАТ «Кременчуцький колісний завод»

№ з/п	Господарська операція	Дебет	Кредит	Сума, грн	Регістр
1.	Отриманий аванс від покупців за реалізацію сталевих холодноштампованих колес	311	681	80 000	(об.-с. в. рах. 311)
2.	Відображено суму податкових зобов'язань з ПДВ	643	641	13 333	(об.-с. в. рах. 641)
3.	Відображено відвантаження сталевих холодноштампованих колес	361	701	80 000	(об.-с. в. рах. 361)
4.	Списано раніше відображена сума податкових зобов'язань з ПДВ	701	643	13 333	(об.-с. в. рах. 701)
5.	Списано собівартість реалізованих сталевих холодноштампованих колес	901	261	40 000	(об.-с. в. рах. 901)
6.	Проведено залік заборгованості	681	361	80 000	(об.-с. в. рах. 361, 681)
7.	Списано дохід від реалізації на фінансовий результат	701	791	66 667	(об.-с. в. рах. 701)
8.	Списано на фінансовий результат собівартість реалізованих сталевих холодноштампованих колес	791	901	40 000	(об.-с. в. рах. 901)

згруповано автором за джерелом [16]

Облік розрахунків з іншими дебіторами на ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» здійснюється на рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами». За дебетом цього рахунку відображається виникнення дебіторської заборгованості, тоді як за кредитом – її погашення або списання. У балансі дебетовий залишок цього рахунку включається до складу оборотних активів підприємства, а кредитовий – до складу його зобов'язань [16].

У разі надання авансів постачальникам на підприємстві здійснюється бухгалтерський запис за дебетом субрахунку 371 «Розрахунки за виданими авансами» і кредитом рахунку 311 «Поточні рахунки в національній валюті» [16].

Зарахування авансу в рахунок отриманих від постачальника товарів, робіт або послуг відображається за кредитом субрахунку 371 «Розрахунки за виданими авансами» та дебетом рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками і

підрядниками». У додатку Б2 наведено приклади типових господарських операцій з обліку розрахунків за виданими авансами на ПрАТ «Кременчуцький колісний завод».

Одним із різновидів дебіторської заборгованості, що виникає у процесі господарської діяльності підприємства, є розрахунки з підзвітними особами.

Підзвітними особами вважаються працівники ПрАТ «Кременчуцький колісний завод», яким на підставі наказу або розпорядження керівника підприємства надаються грошові кошти для здійснення майбутніх витрат, пов'язаних із господарськими потребами або службовими відрядженнями.

Направлення працівників ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» у службові відрядження здійснюється за розпорядженням керівника підприємства. У відповідному наказі зазначаються пункт призначення, найменування підприємства, до якого направляється працівник, строк перебування та мета відрядження.

На підставі наказу керівника підзвітним особам видаються кошти як у готівковій формі, так і шляхом перерахування на банківську картку.

У разі отримання готівкових коштів під звіт працівник зобов'язаний відзвітувати про їх використання та подати до бухгалтерії підприємства «Звіт про використання коштів / електронних грошей, виданих на відрядження або під звіт» [30], разом із підтвердними документами.

«Готівка, що видана під звіт, але з якихось причин не витрачена (частково або в повній сумі), має бути повернена до каси підприємства одночасно з звітом не пізніше наступного робочого дня після видачі її під звіт (за відрядженням - не пізніше 3 робочих днів після повернення з відрядження, на закупівлю сільськогосподарської продукції та заготівлю вторинної сировини – не пізніше 10 робочих днів з дня видачі її під звіт), акти на списання представницьких витрат в межах передбачених норм з доданням відповідних документів на оплату рахунків ресторанів, кафе, готелів тощо, чеки, квитанції, рахунки магазинів, залізничні, авіаційні та інші проїзні квитки» [31].

Після складання «Звіту про використання коштів / електронних грошей, виданих на відрядження або під звіт» [31], здійснюється визначення різниці між сумою отриманого авансу та фактично понесеними витратами. У разі якщо підзвітна особа не подає звіт разом із необхідними підтвердними документами у встановлені строки або не повертає до каси підприємства залишок невикористаних коштів, бухгалтерія має право утримати суму такої заборгованості із нарахованої заробітної плати працівника в порядку, передбаченому чинним законодавством України.

Бухгалтерський облік підзвітних коштів на ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» ведуть на активно-пасивному субрах. 372 «Розрахунки з підзвітними особами» [16].

За дебетом рахунків відображаються суми коштів, виданих під звіт, тоді як за кредитом – суми витрат, підтверджені звітами та відповідними первинними документами, а також готівкові кошти, внесені до каси підприємства з метою повернення невикористаної частини авансу.

Облік розрахунків з підзвітними особами на ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» здійснюється з дотриманням вимог чинного законодавства України, при цьому працівники своєчасно подають звіти щодо використання коштів, отриманих на службові відрядження та інші потреби.

Слід також зауважити, що підприємства формують доходи не лише від основної операційної діяльності, а й від надання в користування власних активів іншим суб'єктам господарювання, що зумовлює отримання доходів у вигляді відсотків, дивідендів та роялті.

Дивіденди, отримані інвестором від спільного підприємства, є результатом зростання його частки у чистих активах об'єкта інвестування. Таке зростання відбувається, зокрема, внаслідок отримання спільним підприємством прибутку, збільшення власного капіталу, а також під впливом інших подій, зокрема переоцінки необоротних активів, фінансових інвестицій тощо.

Нарахування доходів від спільної діяльності відображають записом:

Дебет 14 «Довгострокові фінансові інвестиції»

Кредит 722 «Доход від спільної діяльності».

На суму належних інвестору доходів формують запис:

Дебет 373 «Розрахунки за нарахованими доходами»

Кредит 14 «Довгострокові фінансові інвестиції».

При отриманні дивідендів складають запис:

Дебет 31 «Рахунки в банках

Кредит 373 «Розрахунки за нарахованими доходами» [16].

У процесі здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства можуть виникати розрахунки претензійного характеру, а також заборгованість, пов'язана з нестачами, розтратами або крадіжками.

На ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» облік розрахунків за претензіями ведеться на субрахунку 374 «Розрахунки за претензіями» [16]. На цьому субрахунку узагальнюється інформація щодо претензій, пред'явлених постачальникам, підрядникам, транспортним та іншим організаціям, а також щодо сум штрафів, пені та неустойок.

За дебетом субрахунку 374 «Розрахунки за претензіями» відображаються суми претензій, зокрема: у разі виявлення під час перевірок розрахунків з постачальниками, підрядниками або транспортними організаціями розбіжностей у цінах і тарифах, передбачених договорами, або арифметичних помилок; у випадку встановлення невідповідності якості матеріалів і товарів технічним умовам, визначеним договором; у разі нестач вантажів з вини постачальників, транспортних чи інших організацій; за брак і простої, що виникли з вини постачальників; за суми, помилково списані банківськими установами з поточних рахунків підприємства; а також за штрафи, пені та неустойки, що підлягають стягненню з контрагентів за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань у розмірах, визнаних платником [16].

У випадку відхилення пред'явлених претензій судовими органами та відсутності підстав для їх стягнення відповідні суми відносяться на ті рахунки бухгалтерського обліку, з яких вони були попередньо списані.

Підставами для відображення господарських операцій на субрахунку 374 «Розрахунки за претензіями» є акти приймання вантажів, рішення судових органів, письмові підтвердження постачальників щодо задоволення пред'явлених претензій, а також банківські виписки про надходження коштів у результаті їх погашення [16]. У додатку Б3 наведено приклади типових господарських операцій з обліку розрахунків за претензіями та їх відображення в системі бухгалтерських рахунків.

На ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» письмові договори про повну матеріальну відповідальність укладаються виключно з працівниками, які досягли 18-річного віку та обіймають відповідні посади або виконують роботи, пов'язані з матеріальною відповідальністю.

Для обліку розрахунків щодо відшкодування збитків, завданих унаслідок нестач або розкрадання грошових коштів за умови встановлення винної особи, використовується рахунок 375 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків» [16]. Аналітичний облік за цим рахунком організовується в розрізі кожної винної особи. Основні господарські операції за рахунком 375 на ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» наведені в додатку Б4.

У практиці діяльності підприємства можливі ситуації, коли на момент виявлення нестач або псування матеріальних цінностей винну особу не встановлено. У такому разі сума завданих збитків відноситься до витрат звітного періоду за дебетом субрахунку 947 «Нестачі і втрати від псування цінностей» з одночасним відображенням відповідної суми на позабалансовому рахунку 072 «Невідшкодовані нестачі та втрати від псування цінностей» [16]. Після відшкодування завданих збитків їх сума списується на субрахунок 791 «Результат основної діяльності». Якщо ж винну особу встановлено одразу, облік також здійснюється із застосуванням субрахунку 947.

Операції з дебіторами, які не охоплюються вищезазначеними рахунками, відображаються на субрахунку 377 «Розрахунки з іншими дебіторами» [16]. На цьому субрахунку обліковуються, зокрема, розрахунки з працівниками підприємства за товари, реалізовані в кредит, а також за наданими позиками. Такі

позики можуть надаватися на індивідуальне або кооперативне житлове будівництво, придбання чи спорудження житлових будинків, а також на благоустрій присадибних ділянок тощо [16].

Надання короткострокових позик працівникам здійснюється як готівковими коштами, так і шляхом перерахування на банківські картки, що відображається бухгалтерським записом за дебетом субрахунку 377 та кредитом рахунків 30 «Готівка» або 31 «Рахунки в банках». Погашення таких позик може здійснюватися кількома способами: шляхом утримання із заробітної плати (дебет рахунку 66, кредит субрахунку 377), внесенням готівки до каси підприємства (дебет рахунку 30, кредит субрахунку 377) або перерахуванням коштів на банківські рахунки підприємства (дебет рахунку 31, кредит субрахунку 377) [16].

Бухгалтерська служба ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» здійснює постійний контроль за розміром утримань із заробітної плати працівників з метою недопущення перевищення граничних норм, установлених чинним законодавством.

На ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» довгострокова дебіторська заборгованість відсутня, у зв'язку з чим її облік розглядається з позиції нормативно-правового регулювання та теоретико-методичних засад.

Довгострокова дебіторська заборгованість обліковується на рахунку 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи» [16]. За дебетом цього рахунку відображається виникнення або збільшення довгострокової дебіторської заборгованості та надходження інших необоротних активів, а за кредитом – її погашення, списання або вибуття таких активів.

Аналітичний облік довгострокової дебіторської заборгованості ведеться за кожним дебітором, видами заборгованості, строками її виникнення та погашення, а також за видами інших необоротних активів [20].

Узагальнення інформації синтетичного й аналітичного обліку дебіторської заборгованості при журнальній формі обліку здійснюється у розділі I Журналу 3 «Облік розрахунків за товари, роботи, послуги, інших розрахунків і резерву

сумнівних боргів» (за кредитом рахунків 18 (крім субрахунку 184), 34, 36, 37, 38, 51, 62, 63, 68), а також у відповідних відомостях аналітичного обліку: 3.1 «Відомість обліку розрахунків з покупцями та замовниками» і 3.2 «Відомість обліку розрахунків з різними дебіторами» [32].

У фінансовій звітності ПрАТ «Кременчуцький колісний завод», довгострокова дебіторська заборгованість відображається у ф. № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», розділ I «Необоротні активи»; поточна дебіторська заборгованість у розділі II «Оборотні активи» (дод. А1 - за 2024 рік):

код ряд. 1040 – Довгострокова дебіторська заборгованість – відсутня;

код. ряд. 1125 - Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги – 31 136,0 тис. грн;

код. ряд. 1130 – Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами – 1020,0 тис. грн;

код. ряд. 1135 - Дебіторська заборгованість за розрахунками: з бюджетом – 220,0 тис. грн;

код. ряд. 1136 – у т. ч. з податку на прибуток – 57,0 тис. грн;

код. ряд. 1140 - Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів – відсутня;

код. ряд. 1145 - Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків - відсутня;

код. ряд. 1155 – Інша поточна дебіторська заборгованість – 19280,0 тис. грн.

Отже, за результатами дослідження організаційно-методичних аспектів бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості на ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» істотних порушень не встановлено. Облікові операції здійснюються відповідно до вимог чинного законодавства, коректно відображаються в системі бухгалтерських рахунків та належним чином враховуються під час складання фінансової звітності підприємства.

2.3. Шляхи вдосконалення обліку дебіторської заборгованості з використанням інформаційних систем та цифрових технологій

Програма BAS Бухгалтерія є сучасним програмним продуктом, призначеним для комплексного вирішення практичних завдань бухгалтерського та податкового обліку, з якими стикаються економісти та бухгалтерські служби підприємств. Вона забезпечує високий рівень зручності користування завдяки оптимізованому інтерфейсу, підтримує можливість дистанційної роботи та сумісна з широким переліком стандартних форматів обміну даними й електронної кореспонденції [33].

Програмний продукт BAS Бухгалтерія дає змогу автоматизувати облік підприємств, які здійснюють декілька видів діяльності одночасно та застосовують різні системи оподаткування. Система складається з технологічної платформи та прикладної конфігурації, яка визначає методологію ведення обліку. Функціональні можливості конфігурації охоплюють такі напрями:

- ведення бухгалтерського і податкового обліку та формування звітності в уніфікованому форматі для кількох організацій, у тому числі з різними режимами оподаткування;
- облік товарно-матеріальних цінностей, виробничих запасів і накладних витрат;
- облік готівкових і безготівкових коштів, у тому числі операцій в іноземній валюті;
- облік розрахунків з контрагентами, формування аналітичних звітів за взаєморозрахунками та ведення журналів документів із деталізацією інформації;
- облік основних засобів, нематеріальних активів і малоцінних необоротних активів із можливістю автоматичного нарахування амортизації та реєстрації операцій з їх переміщення;
- автоматизацію внутрішньогосподарських процесів, включаючи виробництво готової продукції та напівфабрикатів, реалізацію послуг, а також облік витрат на товари й послуги;

- автоматичне формування податкових декларацій та звітів з податку на додану вартість із можливістю подання до контролюючих органів;
- спрощення процесів нарахування заробітної плати та обліку розрахунків із персоналом із використанням різних методів розрахунку;
- формування періодичної звітності, автоматичне закриття облікового періоду, а також підготовку стандартної фінансової та податкової звітності [33].

Програмний продукт BAS Бухгалтерія для України розроблений з урахуванням потреб різних категорій користувачів та забезпечує ефективну організацію їхньої роботи. Керівники підприємств мають змогу використовувати аналітичні та звітні інструменти для контролю й прийняття управлінських рішень, тоді як менеджери з продажу можуть формувати рахунки, здійснювати аналіз залишків запасів, контролювати надходження коштів і стан дебіторської заборгованості. Крім того, менеджерам доступні додаткові функціональні можливості, зокрема перегляд звітів про активність користувачів, формування списків розсилки, архівація та пошук інформації.

У програмному забезпеченні «BAS Бухгалтерія 2.1 КОРП (ЗП)» для відображення операцій з реалізації товарів і надання послуг використовується розділ головного меню «Продажі» (рис. 2.1-2.2) [34].

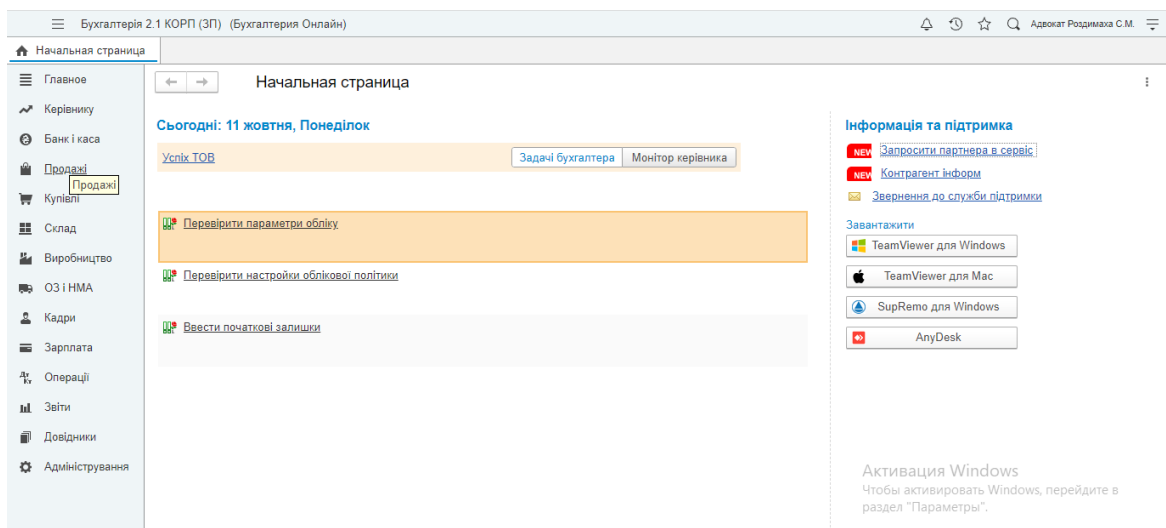

Рис. 2.1. Головне меню. Вибір розділу «Продажі» [34]

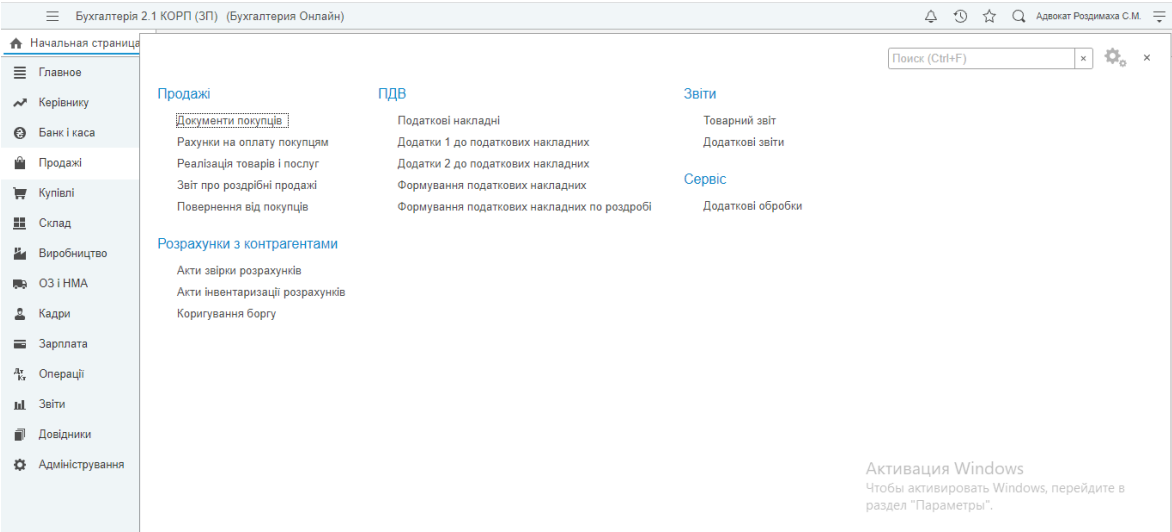

Рис.2.2. Меню розділу «Продажі» [34]

Цей розділ забезпечує можливість оформлення всіх видів операцій з реалізації, зокрема гуртової, комісійної та роздрібної торгівлі. У програмі можна як виставити рахунок на оплату, так і оформити накладні. Також автоматизовано процеси повернення товарів від покупців і облік зворотної тари. Для роздрібної торгівлі передбачена підтримка технологій роботи з торговельними точками.

Документ «Рахунок на оплату покупателям» не створює бухгалтерських проведення і не формує рухів у обліку, а використовується як підстава для оформлення документів оплати та відвантаження, а також для друку рахунку на оплату.

Сформуємо рахунок на оплату покупцеві. Для цього в головному меню програми слід відкрити розділ «Продажі» (рис. 2.3).

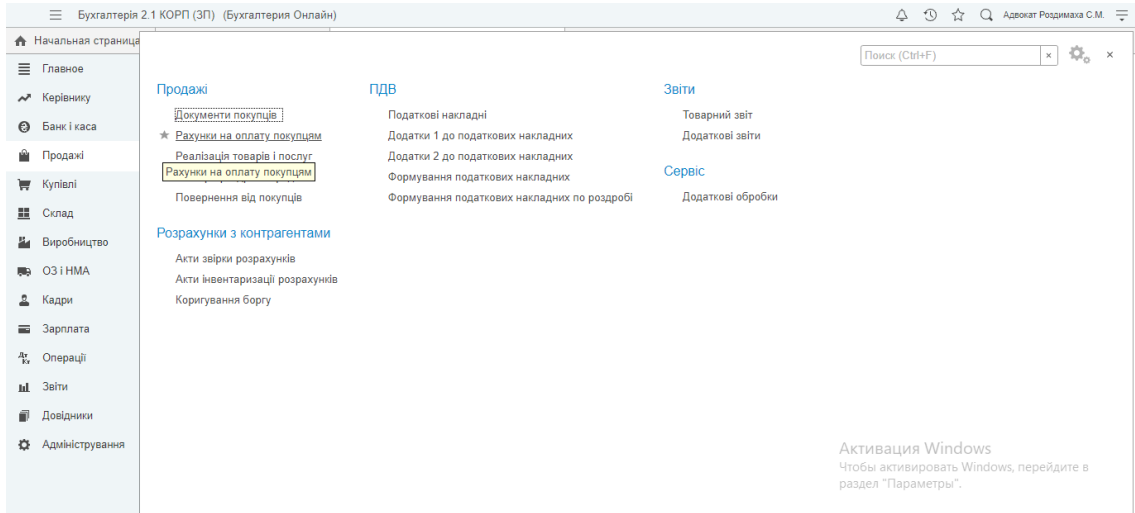

Рис.2.3. Вибір списку рахунків в розділі «Продажі» [34]

Створити та заповнити всі параметри документу (рис.2.4).

Рис.2.4. . Створення рахунку на оплату покупок [34]

Роздруковуємо документ (рис.2.5).

Рис.2.5. Друкована форма «Рахунок на оплату покупок» [34]

Надсилаємо рахунок покупцеві. Виписка банку підтверджує оплату по рахунку повністю. Пов'язуємо вказані документи в програмі (рис.2.6 – 2.7).

Рис.2.6. Надходження на рахунок в банку [34]

Бухгалтерія 2.1 КОРП (ЗП) (Бухгалтерія Онлайн)

Начальная страница | Рахунки на оплату покупателям | Пов'язані документи | Надходження на банківський рахунок 0000-000001 от 18.01.2021 12:00:02

Надходження на банківський рахунок 0000-000001 от 18.01.2021 12:00:02

Провести і закрити | Записать | Провести | Создать на основании

Вид операции: Оплата від покупця | Рахунок: 311

Регистр. номер: 0000-000001 | від: 18.01.2021 12:00:02 | Вх. номер: | Вх. дата: |

Платник: Атлант ТОВ | Рахунок організації: UA 21 300614 0000026007500375777, ПАТ "КРЕДИ АГРИКО" |

Рахунок контрагента: UA893007110000026007217427020, ПАТ "ПРИВАТБАНК" | Сума: 180 000,00 | UAH

N	Договір / Стаття РГК	Сума	Документ розрахунків	ПДВ	Рахунки	Рахунки ПДВ	Тара
1	№ 4214 від 07.12.2020 від 07.12.2020р	180 000,00	Рахунок на оплату покупцю 0000-000001 от 18.01.2021 12:00:01	20%	361	6432	
					30 000,00	6431	
		180 000,00		30 000,00			

Призначення платежу: Оплата згідно Рахунку №1 від 18.01.2021 12:00:01, в т.ч. ПДВ-30000 грн.

Комментар: | Відповідальний: |

Рис.2.7. Заповнюємо надходження на рахунок в банку [34]

Перевіряємо проведення. Перша подія відбулася. Формуємо податкову накладну та реєструємо її в ЄРПН (рис.2.8)

Бухгалтерія 2.1 КОРП (ЗП) (Бухгалтерія Онлайн)

Рахунки на оплату покупателям | Рахунок на оплату покупцю 0000-000001 от 18.01.2021 12:00:01 | Пов'язані документи | Надходження на банківський рахунок 0000-000001 от 18.01.2021 12:00:02

Надходження на банківський рахунок 0000-000001 от 18.01.2021 12:00:02

Провести і закрити | Записать | Провести | Создать на основании

Вид операции: Оплата від покупця | Рахунок: 311

Регистр. номер: 0000-000001 | від: 18.01.2021 12:00:02 | Вх. дата: |

Платник: Атлант ТОВ | Рахунок організації: UA 21 300614 0000026007500375777, ПАТ "КРЕДИ АГРИКО" |

Рахунок контрагента: UA893007110000026007217427020, ПАТ "ПРИВАТБАНК" | Сума: 180 000,00 | UAH

N	Договір / Стаття РГК	Сума	Документ розрахунків	ПДВ	Рахунки	Рахунки ПДВ	Тара
1	№ 4214 від 07.12.2020 від 07.12.2020р	180 000,00	Рахунок на оплату покупцю 0000-000001 от 18.01.2021 12:00:01	20%	361	6432	
					30 000,00	6431	
		180 000,00		30 000,00			

Призначення платежу: Оплата згідно Рахунку №1 від 18.01.2021 12:00:01, в т.ч. ПДВ-30000 грн.

Комментар: | Відповідальний: |

Рис.2.8. Створення податкової накладної [34]

boi.ua/b/BOAccCorp/57789/ru_RU/

Бухгалтерія 2.1 КОРП (ЗП) (Бухгалтерія Онлайн)

Рахунки на оплату покупателям | Рахунок на оплату покупцю 0000-000001 ... | Пов'язані документи | Надходження на банківський рахунок 0000-000001 ... | Податкова накладна (створення) (Операція ...)

Податкова накладна (створення) (Операції, оподатковувані ПДВ) *

Провести і закрити | Записать | Провести | Создать на основании | Вивантаження | Друк

Номер: | від: 18.01.2021 12:00:02 | Включено до ЄРПН | Передається в електронному вигляді | Вимагає реєстр. в ЄРПН | Зведена податкова накладна

Контрагент: Атлант ТОВ | Вид операції: Операції, оподатковувані ПДВ

Договір: № 4214 від 07.12.2020 від 07.12.2020р | Документ розрахунків: Рахунок на оплату покупцю 0000-000001 от 18.01.2 ...

Відокремлений підрозділ: | Документ-підстава: Рахунок на оплату покупцю 0000-000001 от 18.01.2 ...

Ціна не включає ПДВ, Тип ціни Ціна продажу

Товари (1)	Зворотна тара	Послуги	Основні засоби	Нематеріальні активи	Бухгалтерський облік	Додатково
Добавить	Заполнить	Підбір	Дозволити редагування номера рядка			
N	Номер рядка ПН	Номенклатура	Код	Вид коду	Кількість	Од. К. Ціна без ПДВ
1	<Не вказаний>	Макарони "Спагетти"...	1902	Товар	10 000,000	кг 1,000

Всього: 180 000,00 UAH ПДВ (в т.ч.): 30 000,00 UAH

Рис.2.9. Створена податкова накладна [34]

Проводимо операцію і закриваємо (рис.2.10 – 2.11).

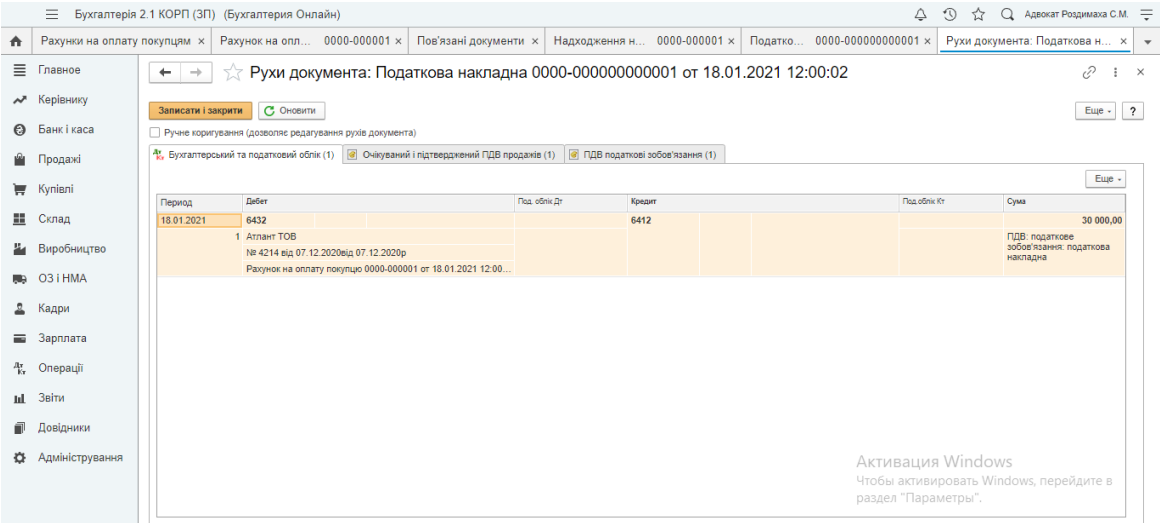

Рис.2.10. Рухи податкової накладної [34]

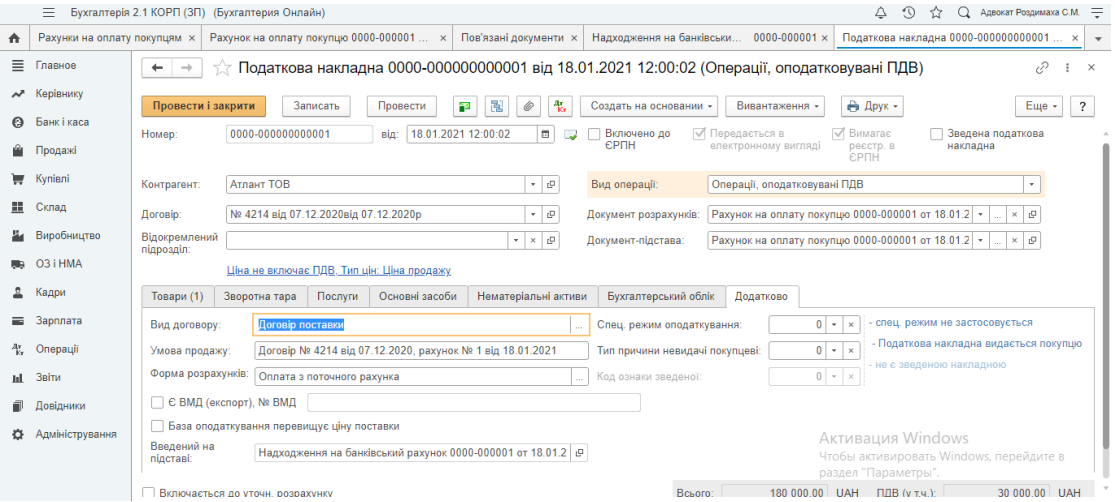

Рис.2.11. Додаткова закладка «Податкова накладна» [34]

Формуємо накладну на відвантаження продукції (рис.2.12 – 2.13).

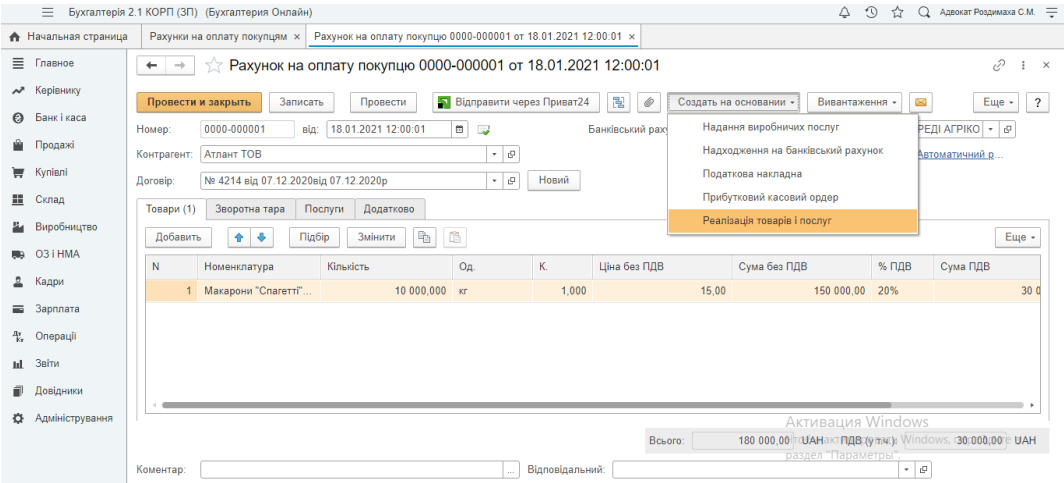

Рис.2.12. Формуємо видаткову накладну покупку [34]

Бухгалтерія 2.1 КОРП (ЗП) (Бухгалтерія Онлайн)

Начальна сторінка | Рахунки на оплату покупок | Рахунок на оплату покупки 0000-000001 от 18.01.2021 12:00:01 | **Реализация товаров и услуг (сворення) (Продаж, комісія) ***

Главное | Керівнику | Банк і каса | Продажі | Купівлі | Склад | Виробництво | ОЗІ НМА | Кадри | Зарплата | Операції | Довідники | Адміністрування

Реализация товаров и услуг (сворення) (Продаж, комісія) *

Провести і закрити | Записать | Провести | Відправити через Приват24 | Создать на основании | Вивантаження | Еще | ?

Номер: від 19.01.2021 0:00:00 | Склад: Основный склад

Контрагент: Атлант ТОВ

Договір: № 4214 від 07.12.2020 до 07.12.2020

Документ розрахунок: Рахунок на оплату покупки 0000-000001 от 18.01.2 | ... | x |

Товари (1) | Зворотна tara | Послуги | Рахунки розрахуноків | Додатково

Добавить | Заловнити | Підбір | Змінити | Еще

N	Номенклатура	Кількість	Од.	К.	Ціна без ПДВ	Сума без ПДВ	%ПДВ	Сума ПДВ
1	Макарони "Спагетті"...	10 000,000	кг	1,000	15,00	150 000,00	20%	30 000,00

Всього: 180 000,00 | УАН ПДВ (у т.ч.): Windows: 30 000,00 | УАН

Комментар: | Відповідальний: |

Рис.2.13. Заповнюємо видаткову накладну покупцю [34]

Проводимо операцію. Перевіряємо бухгалтерські проведення (рис.2.14).

Бухгалтерія 2.1 КОРП (ЗП) (Бухгалтерія Онлайн)

Рахунки на оплату покупок x Рахунок на оплату покупку 0000-000001 от 18.01... x Реализация товаров и услуг: 0000-000001 від 19.01... x **Рухи документа: Реалізація товарів і послуг 0000-...** x

Главное Карвіннику Банк і каса Продажі Купівлі Склад Виробництво ОЗ і НМА Кадри Зарплата Операції Звіти Довідники Адміністрування

Рухи документа: Реалізація товарів і послуг 0000-000001 от 19.01.2021 12:00:00

Записати і закрити **Оновити**

☐ Ручне коригування (дозволяє редагувати рухи документа)

Бухгалтерський та податковий облік (3) Продажі податковий облік (1)

Период	Дебет	Под. обліг. №	Кредит	Под. обліг. №	Сума
19.01.2021	901		26	Кп.: Макарони "Спагетті" вищого ґатунку	10 000,000
	1 Готова продукція	<->	Основний склад	Опод. ПДВ	Списані ТМЦ
19.01.2021	361		701		180 000,00
	2 Атлант ТОВ		Дохід операційної діяльності (від реалізації товарів, робіт, ... <->)		Реалізація товарів
	№ 4214 від 07.12.2020вс 07.12.2020р		Готова продукція		
19.01.2021	701		6431	Атлант ТОВ	30 000,00
	3 Дохід операційної діяльності (від реалізації товарів, робіт, ... <->)		№ 4214 від 07.12.2020вс 07.12.2020р		ПДВ: податкові зобов'язання відвантаження, друга подія
	Готова продукція		Рахунок на оплату покупки 0000-000001 от 18.01.2021 12:...		

Еще >

Рис.2.14. Рухи видаткової накладної, сформованої покупцю [34]

Формуємо документ для друку (рис.2.15).

Бухгалтерія 2.1 КОРП (ЗП) | Бухгалтерія Онлайн

Рахунки на оплату покупок

Рахунок на оплату покупки 0000-000001 от 18.01....

Реализация товаров и услуг 0000-000001 від 19.01....

Реализация товаров и услуг 0000-000001 от 19.01.2...

Главное

Керівнику

Банк і каса

Продажі

Купівлі

Склад

Виробництво

ОЗІ НМА

Кадри

Зарплата

Операції

Звіти

Довідники

Адміністрування

Реализация товаров и услуг 0000-000001 от 19.01.2021 12:00:00

Друк

Масштаб: 100%

Копія

1-1

В

В

Σ

Еще

?

Видаткова накладна № 1 від 19 січня 2021 р.

Постачальник:

Товариство з обмеженою відповідальністю "УСПХ"
 пл/УА 21 300914 0000026007500378777 у банку ПАТ "КРЕД
 АГРИКОЛЬ БАНК", м.Київ, МФО 300914,
 код за ЄДРПОУ 36569977, ІПН 365699786875

Покупець:

Товариство з обмеженою відповідальністю "Атлант"

Договір:

№ 4214 від 07.12.2020 від 07.12.2020р

документ:

Рахунок на оплату покупки № 1 від 18 січня 2021

Склад:

Основний склад

№	Товар	Кіл-сть	Од.	Ціна без ПДВ	Сума без ПДВ
1	Машина "Scania" вантажного призначення	10 000	гр	18,00	180 000,00
Всього:				150 000,00	
Сума ПДВ:				30 000,00	
Всього із ПДВ:				180 000,00	

Всього майнується 1, на суму 180 000,00 UAH.

Сто відсотків тисяч гривень 00 копійок.

У т.ч. ПДВ: Тридцять тисяч гривень 00 копійок

Від постачальника

Отримав(ла)

Активация Windows

Чтобы активировать Windows, перейдите в раздел "Параметры".

Рис.2.15. Друкована форма видаткової накладної [34]

Повертаємося до Рахунку і переходимо до ієрархічного списку пов'язаних документів (рис.2.16).

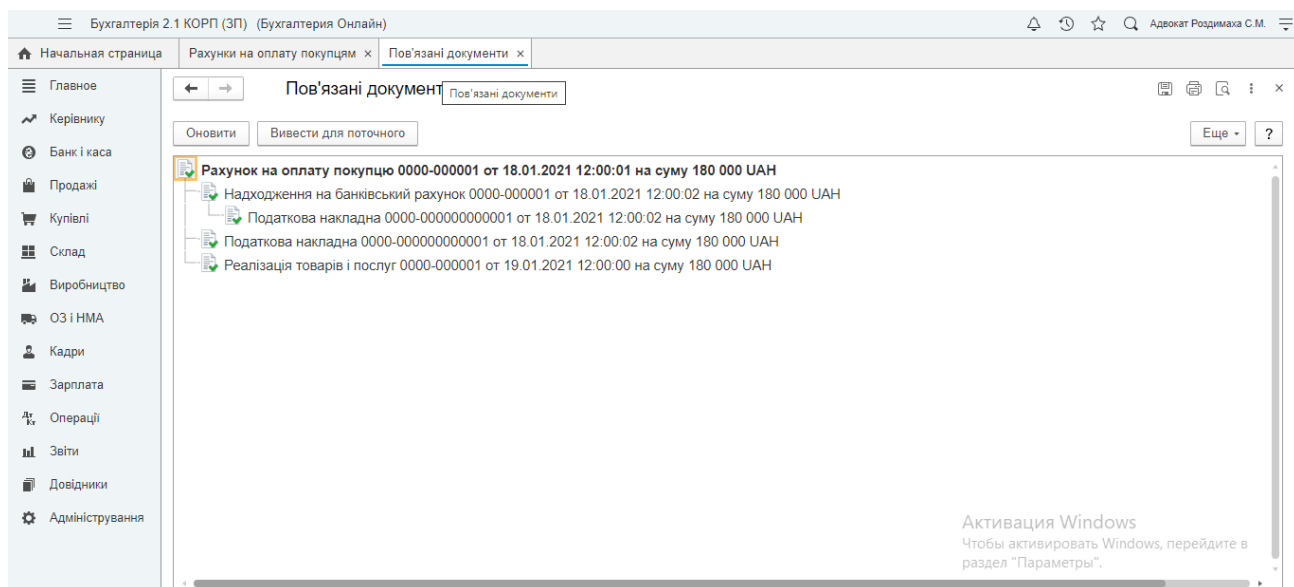

Рис.2.16. Ієрархічний список пов'язаних документів [34]

Аналіз сформованого списку свідчить про те, що «перша подія» за угодою була коректно визначена, а податкову накладну своєчасно сформовано та зареєстровано відповідно до вимог податкового законодавства. Це підтверджує правильність відображення господарської операції в обліковій системі та дотримання встановлених процедур.

Для фіксації факту надання послуг іншим підприємствам у документі «Реалізація товарів і послуг» передбачено окрему вкладку «Послуги», яка дозволяє коректно відобразити операції, не пов'язані з рухом матеріальних цінностей. Послуги обліковуються у тому самому довіднику «Номенклатура», що й інші товарно-матеріальні цінності, і для їх обліку застосовується аналогічний механізм налаштувань та відображення в системі.

Відмінністю при створенні картки конкретної послуги є необхідність встановлення відповідного прапорця «Послуга» у діалоговому вікні номенклатурної позиції. Саме ця ознака забезпечує правильне трактування об'єкта обліку програмою, коректне формування бухгалтерських проведення та відображення операцій з надання послуг у фінансовому і податковому обліку.

Висновки до 2 розділу

За підсумками дослідження обліку дебіторської заборгованості можна зробити висновок, що її відображення на рахунках бухгалтерського обліку залежить від типу заборгованості – довгострокової чи поточної.

Довгострокова дебіторська заборгованість відображається у балансі в складі необоротних активів, тоді як поточна – у складі оборотних активів підприємства.

Надійність обліку дебіторської заборгованості забезпечується чітко сформованою обліковою політикою, яка включає визначення основних складових: критерії визнання, класифікацію, методику формування резерву сумнівних боргів тощо.

Документальне оформлення операцій з дебіторами має ключове значення, адже правильно оформлені угоди мінімізують ризик виникнення сумнівної та безнадійної заборгованості. Важливим аспектом бухгалтерського обліку є також складання необхідних документів: накладних, рахунків-фактур, податкових накладних, актів прийому-передачі, звітів про використання коштів на відрядження чи під звіт тощо.

Для обліку дебіторської заборгованості у системі рахунків передбачено відкриття субрахунків до рахунків 18, 36, 37 з подальшим узагальненням цієї інформації у відповідних регістрах бухгалтерського обліку – Журналі 3 та Відомостях, а також відображенням у фінансовій звітності підприємства за формою 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».

Для організації обліку дебіторської заборгованості пропонується використання програмного забезпечення BAS бухгалтерія для України. Застосування цієї програми на ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» вважається найбільш зручним завдяки простоті використання, оптимізованому інтерфейсу, можливості дистанційної роботи та самостійному редагуванню численних форм і документів, зокрема розрахунків із контрагентами.

РОЗДІЛ 3.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПРАТ «КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ КОЛІСНИЙ ЗАВОД»

3.1. Дослідження динаміки та структури дебіторської заборгованості підприємства

Економічний аналіз дебіторської заборгованості має важливе значення для оцінки фінансового стану підприємства та слугує основою для прийняття управлінських рішень, орієнтованих на довгострокову перспективу.

Інформаційною базою для такого аналізу є систематизований комплекс нормативно-правових, економічних, статистичних, розрахункових і обліково-аналітичних даних, на основі яких виконуються розрахунки та порівняння.

Основними джерелами інформації для аналізу дебіторської заборгованості виступають дані бухгалтерського обліку та фінансової звітності ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» за період 2022–2024 років.

Інформаційні ресурси для аналізу можна класифікувати на нормативно-правові акти, облікові дані та інші джерела.

Головною метою аналізу розрахунків з дебіторами на ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» є, перш за все, виявлення негативних тенденцій у діяльності підприємства, визначення способів їх усунення та запобігання подібним явищам у майбутньому, а також вдосконалення методик ефективного управління розрахунками задля підвищення загальної ефективності роботи підприємства.

Основні завдання аналізу дебіторської заборгованості на ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» полягають у наступному:

- зменшити частку простроченої дебіторської заборгованості;
- підвищити коефіцієнт оборотності коштів у розрахунках з дебіторами;
- визначити причини уповільнення розрахунків з дебіторами шляхом регулярного моніторингу змін у їхній платіжній поведінці;

- впроваджувати заходи для своєчасного повернення невикористаних підзвітних сум;
- застосовувати найсучасніші та ефективні форми розрахунків;
- врегульовувати обсяги розрахунків з дебіторами;
- оптимізувати рівні дебіторської заборгованості та її частку в загальній структурі оборотних активів підприємства.

Аналіз дебіторської заборгованості являє собою алгоритм взаємопов'язаних елементів (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Алгоритм аналізу дебіторської заборгованості на ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» (розроблено автором)

Для аналізу фактичного стану дебіторської заборгованості ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» застосовуються такі методи, як порівняння, групування, аналіз абсолютних, відносних та середніх величин, а також фінансові розрахунки.

Дослідження складу та структури дебіторської заборгованості дозволяє оцінити потенційні доходи у вигляді штрафів, пені та неустойок, які можуть бути отримані від дебіторів із простроченими платежами. Передусім здійснюється аналіз динаміки розрахунків.

Основним джерелом інформації для аналізу розрахунків з дебіторами є форма №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за період 2022–2024 роки. Під час аналізу насамперед вивчаються склад та динаміка дебіторської заборгованості за досліджуваний період. Особливу увагу приділяють тим статтям, що мають найбільшу питому вагу в загальній сумі дебіторської заборгованості, з метою з'ясувати причини її виникнення та фактори, які на це вплинули. Відповідно до НП(С)БО 1, дебіторська заборгованість відображається у балансі у рядках 1125–1155 (Д-т рахунків 36, 37) [16].

Динаміка дебіторської заборгованості ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» за період 2022–2024 роки наведена в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Аналіз динаміки дебіторської заборгованості
ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» за 2022-2024 рр.

Статті дебіторської заборгованості	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Абс. відх. 2023/2022	Абс. відх. 2024/2023
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги, тис. грн	47010				
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами, тис. грн	2152				
з бюджетом, тис. грн	13835				
у т. ч. з податку на прибуток, тис. грн	58				
Інша поточна дебіторська заборгованість, тис. грн	17710				
Разом, тис. грн	80765	52284	51713	-28484	-571

*розраховано автором роботи

У табл. 3.1 наведена згрупована інформація щодо дебіторської заборгованості ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» за період 2022–2024 роки. Відповідно до форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» (дод. А1), дебіторська заборгованість представлена такими категоріями: за продукцію, товари, роботи та послуги; за виданими авансами; за розрахунками з бюджетом; а також інша поточна дебіторська заборгованість. Наявність цих видів заборгованості свідчить про досить ефективно організовану систему взаємодії з дебіторами підприємства, яка дозволяє уникати прострочення платежів.

За період 2022–2024 років загальна дебіторська заборгованість ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» знизилася з 80 765 тис. грн у 2022 році до 51 713 тис. грн у 2024 році. Найсуттєвіше зменшення спостерігається за заборгованістю за продукцію, товари, роботи та послуги, а також за розрахунками з бюджетом. Водночас інша поточна дебіторська заборгованість трохи зросла. Загалом тенденція свідчить про покращення ефективності управління дебіторською заборгованістю та зниження прострочених платежів на підприємстві.

Графічно динаміку дебіторської заборгованості ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» за 2022-2024 рр., проілюстровано на рис. 3.2.

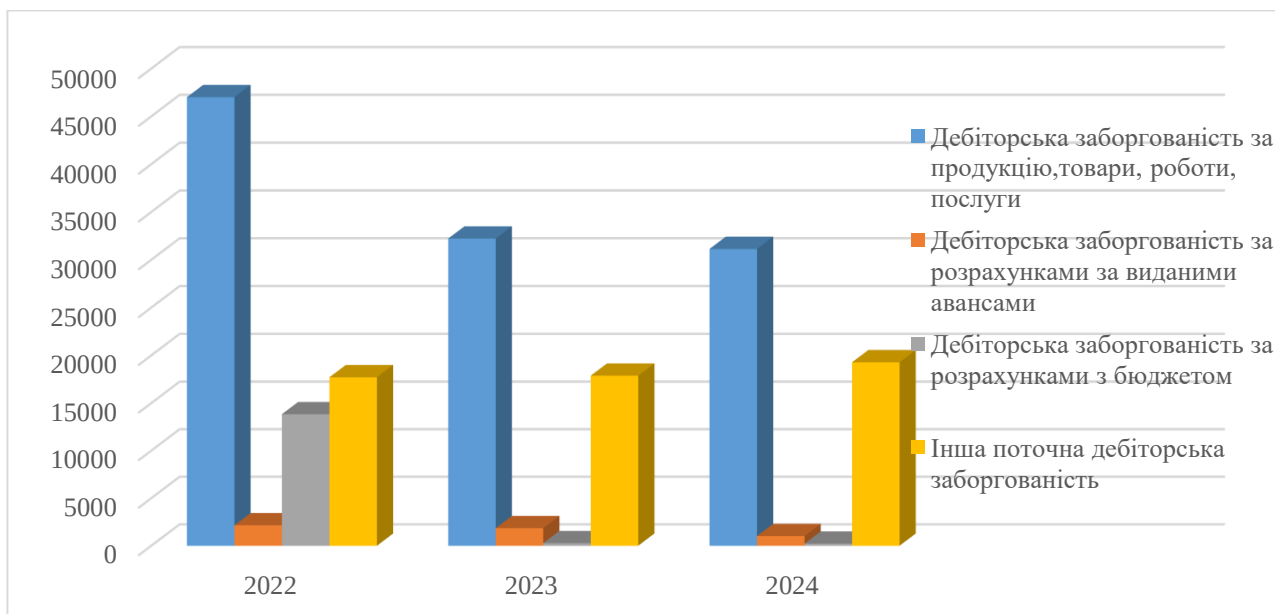

Рис. 3.2. Динаміка дебіторської заборгованості ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» за 2022-2024 рр. (розроблено автором)

Аналіз структури дебіторської заборгованості ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» за період 2022-2024 роки наведено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Аналіз структури дебіторської заборгованості
ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» за 2022-2024 рр.

Статті дебіторської заборгованості	2022 р.		2023 р.		2024 р.	
	сума, тис. грн.	пит.вага, %	сума, тис. грн.	пит.вага, %	сума, тис. грн.	пит.вага, %
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги, тис. грн	47010					
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами, тис. грн	2152					
з бюджетом, тис. грн	13835					
у т. ч. з податку на прибуток, тис. грн	58					
Інша поточна дебіторська заборгованість, тис. грн	17710					
Разом, тис. грн	80765	100	52284	100	51713	100

*розраховано автором роботи

Аналізуючи дані дебіторської заборгованості ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» за 2022-2024 роки, можна відзначити, що загальна сума заборгованості поступово зменшується – з 80 765 тис. грн у 2022 році до 51 713 тис. грн у 2024 році. При цьому найбільшу питому вагу у структурі заборгованості посідає дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи та послуги, частка якої зросла з 58,24% у 2022 році до понад 60% у 2024 році. Водночас частка іншої поточної дебіторської заборгованості також збільшилася, досягнувши 37,29% у 2024 році. У той же час, дебіторська заборгованість за виданими авансами та за розрахунками з бюджетом суттєво скоротилася, що свідчить про поліпшення контролю за цими напрямками. Зокрема, заборгованість з бюджетом знизилася з 17,14% у 2022 році до менш ніж 1% у 2024 році. Загалом структура дебіторської заборгованості свідчить про ефективне управління розрахунками з контрагентами та поступове зменшення ризиків прострочених платежів на підприємстві.

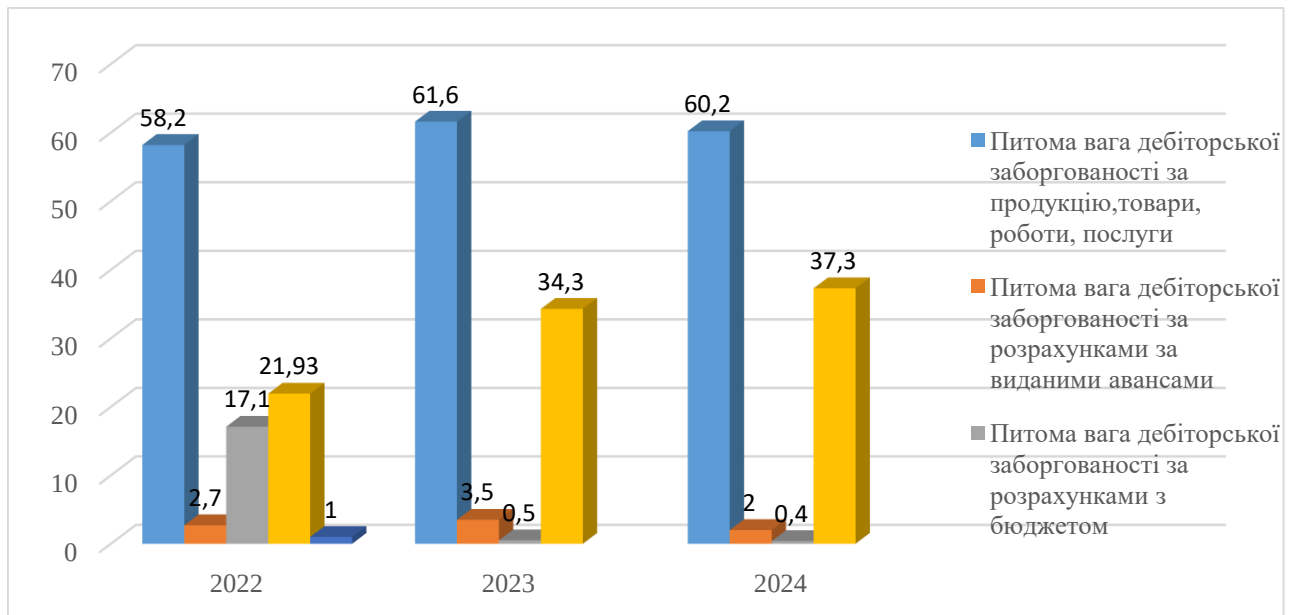

Рис. 3.3. Структура дебіторської заборгованості ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» за 2022-2024 рр. (розроблено автором)

Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів та із внутрішніх розрахунків за аналізований період 2022-2024 рр. – відсутня.

Величина дебіторської заборгованості суттєво впливає на оборотність капіталу, вкладеного в оборотні активи, а відтак і на фінансовий стан підприємства. Розмір цієї заборгованості залежить від обсягів реалізації, умов розрахунків з покупцями (чи передбачена попередня або наступна оплата), термінів відстрочки платежів, дисципліни розрахунків покупців, а також ефективності контролю за претензійною роботою на підприємстві.

Різке зростання дебіторської заборгованості та її частки в оборотних активах може свідчити про неефективну кредитну політику підприємства, збільшення обсягів продажу, неплатоспроможність покупців або навіть їх банкрутство.

Зниження дебіторської заборгованості зазвичай розглядається як позитивна тенденція, особливо якщо це пов'язано зі скороченням періоду погашення боргів. Проте, якщо зменшення заборгованості відбувається через зниження обсягів реалізації продукції, це свідчить про зменшення ділової активності підприємства. Таким чином, збільшення дебіторської заборгованості не завжди має негативний характер, а зменшення – не завжди є позитивним показником.

3.2. Удосконалення інструментарію аналізу дебіторської заборгованості

Важливим етапом дослідження дебіторської заборгованості є факторний аналіз, метою якого є кількісне визначення впливу окремих чинників на рівень дебіторської заборгованості. Його методичною основою є застосування прийомів, що дають змогу виокремити вплив кожного фактора на зміну результативного показника.

Аналіз дебіторської заборгованості доцільно проводити у визначеній логічній послідовності, розпочинаючи з горизонтального та вертикального аналізу. Такий підхід дозволяє встановити структуру дебіторської заборгованості, визначити питому вагу її окремих складових, а також оцінити частку дебіторської заборгованості в загальній структурі оборотних активів і балансу підприємства.

Вагоме значення в процесі аналізу має застосування коефіцієнтного методу, який дає змогу виявити кількісні взаємозв'язки між окремими рахунками, статтями та розділами балансу. Результати відповідних розрахунків наведені у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Оцінка розрахунків з дебіторами ПрАТ «Кременчуцький колісний завод»
за 2022-2024 роки

Показники	Алгоритм розрахунку	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Коефіцієнт залучення оборотних активів у розрахунках з дебіторами	$\frac{p.1125+1130+1135+1155 \text{ (ф.1)}}{p.1195 \text{ (ф.1)}}$	0,64	0,52	0,49
Коефіцієнт оборотності розрахунків з дебіторами	$\frac{p.2000 \text{ (ф.2)}}{(p.1125+1130+1135+1155 \text{ (ф.1)} \text{ на поч. року} + \text{ на кін. року} / 2)}$	2,19	0,41	0,22
Період інкасації розрахунків з різними дебіторами (в днях)	360 / Коефіцієнт оборотності	164	878	1636
Частка розрахунків з дебіторами в загальному обсязі поточних активів	$\frac{p.1125+1130+1135+1155 \text{ (ф.1)}}{p.1195 \text{ (ф.1)}+1200 \text{ (ф.1)}}$	0,64	0,52	0,49

розраховано автором роботи

Аналіз наведених показників свідчить про поступові зміни в ефективності управління розрахунками з дебіторами ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» у 2022–2024 роках. Коефіцієнт залучення оборотних активів у розрахунках з дебіторами має тенденцію до зниження – з 0,64 у 2022 році до 0,49 у 2024 році, що означає зменшення частки коштів, які відволікаються у дебіторську заборгованість, та може розглядатися як позитивна тенденція.

Водночас коефіцієнт оборотності розрахунків з дебіторами істотно знизився – з 2,19 у 2022 році до 0,22 у 2024 році, що свідчить про значне уповільнення обігу дебіторської заборгованості. Це негативно вплинуло на період інкасації, який різко зріс з 164 днів у 2022 році до 1636 днів у 2024 році, що вказує на суттєве погіршення платіжної дисципліни дебіторів або наявність проблем з поверненням заборгованості.

Частка розрахунків з дебіторами у загальному обсязі поточних активів також зменшується протягом досліджуваного періоду, що узгоджується зі скороченням загального обсягу дебіторської заборгованості. У цілому результати аналізу свідчать про суперечливу динаміку: з одного боку, підприємство зменшує частку дебіторської заборгованості в активах, а з іншого – спостерігається суттєве зниження швидкості її погашення, що потребує посилення контролю за розрахунками з дебіторами.

Оцінка оборотності дебіторської заборгованості доцільно здійснюється у взаємозв'язку з показниками оборотності кредиторської заборгованості. Для підприємства найбільш сприятливою вважається ситуація, за якої коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості перевищує коефіцієнт оборотності кредиторської, оскільки це свідчить про швидше надходження коштів від дебіторів порівняно з термінами погашення власних зобов'язань. За методикою розрахунку та економічним змістом показник залучення оборотних активів у дебіторську заборгованість є близьким до показника частки дебіторської заборгованості в загальному обсязі поточних активів, що підтверджується їх однаковою динамікою у 2022–2024 роках.

Узагальнюючи результати проведеного факторного аналізу показників

дебіторської заборгованості ПрАТ «Кременчуцький колісний завод», можна зробити висновок, що, попри уповільнення оборотності та зростання періоду інкасації, загальний обсяг дебіторської заборгованості та її частка в активах підприємства перебувають у допустимих межах і наразі не створюють суттєвих загроз для фінансово-економічної стабільності підприємства.

«Платоспроможність, ліквідність та кредитоспроможність є одними з найважливіших характеристик господарюючого суб'єкта, які завжди прагнуть оцінити партнери по бізнесу, а також наявні та потенційні кредитори підприємства. Знання цих характеристик дає можливість визначити, якою мірою і протягом якого часу підприємство зможе виконувати свої грошові зобов'язання перед іншими суб'єктами ринку» [35] .

Аналіз платоспроможності підприємства проводиться на основі даних форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», яка відображає структуру джерел фінансування ресурсів, рівень фінансової стійкості та ступінь залежності підприємства від зовнішніх джерел залучення коштів.

Оцінка платоспроможності ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» здійснюється шляхом розрахунку відповідних показників, результати яких наведені у табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Показники платоспроможності ПрАТ «Кременчуцький колісний завод»
за 2022-2024 роки

№ з/п	Назва показників	Алгоритм розрахунку	2022 р.	2023 р.	2024 р.
1.	Коефіцієнт загальної ліквідності	ф. 1 (ряд. 1195 / ряд. 1695)	0,54	0,5	0,93
2.	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	ф. 1 (ряд. 1160 + ряд. 1165) / ф. 1 ряд. 1695	0,03	0,03	0,03
3.	Коефіцієнт швидкої ліквідності	ф. 1 (ряд.1195-1100)/ ф.1 ряд.1695	0,37	0,29	0,26
4.	Розмір робочого капіталу	ф.1. ряд.1195 - ф.1. ряд.1695	-107207	-101739	-118967

розраховано автором роботи

«Основними ознаками платоспроможності підприємства є наявність на розрахунковому рахунку достатнього обсягу коштів та відсутність простроченої кредиторської заборгованості. Для забезпечення платоспроможності підприємства тримають на розрахунковому рахунку деякий страховий залишок, а якщо в країні функціонує розвинений фондовий ринок – страховий запас у вигляді високоліквідних цінних паперів» [35].

Коефіцієнт загальної ліквідності у 2022–2023 роках перебував на низькому рівні (0,54 та 0,50 відповідно), що свідчить про недостатню спроможність підприємства покривати поточні зобов'язання оборотними активами. У 2024 році показник зріс до 0,93, що вказує на покращення загальної платоспроможності, однак його значення все ще є нижчим за рекомендований рівень, тому ризик нестачі обігових коштів зберігається.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності протягом усього досліджуваного періоду залишався незмінним на рівні 0,03. Це означає, що підприємство має дуже обмежений обсяг найбільш ліквідних активів для негайного погашення поточних зобов'язань, що свідчить про низьку миттєву платоспроможність.

Коефіцієнт швидкої ліквідності має тенденцію до зниження з 0,37 у 2022 році до 0,26 у 2024 році. Така динаміка свідчить про погіршення здатності підприємства розраховуватися за короткостроковими зобов'язаннями за рахунок швидко реалізованих активів без урахування запасів.

Розмір робочого капіталу протягом 2022–2024 років є від'ємним, що вказує на перевищення поточних зобов'язань над оборотними активами. Найбільше негативне значення зафіксовано у 2024 році, що свідчить про зростання дефіциту власних обігових коштів та підвищення ризиків втрати платоспроможності у короткостроковій перспективі.

Таким чином, аналіз платоспроможності ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» за 2022–2024 роки показав, що підприємство характеризується недостатнім рівнем ліквідності та обмеженою здатністю своєчасно погашати поточні зобов'язання. Попри певне покращення коефіцієнта загальної ліквідності у 2024 році, більшість показників залишаються нижчими за

нормативні значення, а від'ємний розмір робочого капіталу свідчить про дефіцит власних обігових коштів. Це вказує на необхідність посилення контролю за структурою активів і зобов'язань та вдосконалення фінансової політики підприємства з метою підвищення його платоспроможності.

Проведений аналіз проблем, щодо управління дебіторською заборгованістю на ПрАТ «Кременчуцький колісний завод», дозволив їх систематизувати за такими критеріями:

- організаційні проблеми пов'язані з недостатньо чітким розподілом відповідальності між підрозділами за контроль розрахунків з дебіторами, відсутністю єдиного регламенту управління дебіторською заборгованістю та несистематичним моніторингом строків її погашення;

- фінансово-економічні проблеми проявляються у зниженні оборотності дебіторської заборгованості, збільшенні періоду її інкасації, відволіканні значної частини оборотних коштів з обігу та, як наслідок, погіршенні показників ліквідності і платоспроможності підприємства;

- обліково-аналітичні проблеми стосуються недостатньої деталізації аналітичного обліку за окремими дебіторами, строками виникнення заборгованості та рівнем її ризиковості, що ускладнює своєчасне виявлення прострочених і сумнівних боргів та прийняття обґрунтованих управлінських рішень;

- договірно-правові проблеми полягають у недосконалості умов договорів із контрагентами, зокрема щодо строків оплати, санкцій за прострочення платежів та механізмів забезпечення виконання зобов'язань, що знижує ефективність претензійно-позовної роботи;

- контрольні проблеми пов'язані з недостатнім рівнем внутрішнього контролю за станом розрахунків з дебіторами, несвоєчасним проведенням інвентаризації дебіторської заборгованості та недостатнім аналізом причин її виникнення і непогашення.

Аналіз наукових та практичних літературних джерел з питань управління дебіторською заборгованістю дав змогу сформувати узагальнену модель управління дебіторською заборгованістю на ПрАТ «Кременчуцький колісний завод». Реалізація такої моделі передбачається за основними напрямками, які наведені у табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Структурно-логічна модель процесу управління дебіторською заборгованістю на ПрАТ «Кременчуцький колісний завод»

Напрями процесу управління дебіторською заборгованістю	
Управління формуванням дебіторської заборгованості підприємства	Управління інкасацією дебіторської заборгованості
Аналіз динаміки та структури дебіторської заборгованості підприємства	Аналіз простроченої дебіторської заборгованості підприємства
Формування основних принципів кредитної політики щодо покупців та замовників	Забезпечення використання на підприємстві інструментів погашення дебіторської заборгованості
Контроль за відвантаженням товару, складання рахунків та реалізація його покупцям, формування картотеки дебіторів	Позовна робота щодо стягнення простроченої дебіторської заборгованості
Контроль за фінансовим станом дебіторів	Відкриття справи щодо банкрутства
Заходи по плануванню дебіторської заборгованості	Списання дебіторської заборгованості на фінансові результати

згруповано автором та запропоновано для ПрАТ «Кременчуцький колісний завод»

Для підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю на ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» доцільно розробити комплекс заходів, спрямованих на скорочення та стягнення простроченої і сумнівної заборгованості. З цією метою можуть застосовуватися різні методи управління дебіторською заборгованістю, які доцільно класифікувати за такими групами:

- юридичні методи, що передбачають проведення претензійної роботи та звернення до судових органів;
- економічні методи, які включають застосування фінансових санкцій (штрафів, пені, неустойок), використання застави майна або майнових прав, а також тимчасове припинення реалізації продукції;

- психологічні методи, що ґрунтуються на впливі на боржників шляхом інформування суміжних контрагентів, що підвищує ризик втрати ділової репутації;

- адміністративно-примусові методи, які реалізуються через арешт майна боржника уповноваженими на це органами.

Вагоме місце в системі управління дебіторською заборгованістю на ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» займають процеси планування, організації та контролю роботи з дебіторами. Належним чином організований облік і регулярний аналіз дебіторської заборгованості сприяють суттєвому зменшенню її обсягів. До основних заходів, що забезпечують ефективне управління розрахунками з дебіторами, належать оцінка ризику непогашення заборгованості покупцями, розширення кола контрагентів з метою зниження залежності від окремих боржників, контроль співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, своєчасне виявлення сумнівних боргів, ведення претензійної роботи спільно з юридичною службою, оперативне оформлення та подання платіжних документів, а також припинення дії договорів з покупцями, які систематично порушують платіжну дисципліну.

Отже, впровадження ефективної моделі обліку та управління дебіторською заборгованістю на ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» дасть змогу знизити ризики неплатоспроможності, поліпшити показники ліквідності та забезпечити керівництво своєчасною й достовірною інформацією для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Висновки до 3 розділу

Дослідження ключових показників і методичних підходів до аналізу дебіторської заборгованості надало змогу зробити висновок про доцільність поєднання традиційних методів економічного аналізу з сучасними обліковими інструментами в системі управління підприємством. Такий комплексний підхід дозволяє отримати більш повну та об'єктивну інформацію про стан розрахунків з контрагентами і рівень дебіторської заборгованості, що є необхідною основою для прийняття ефективних управлінських рішень керівництвом підприємства.

Аналіз динаміки дебіторської заборгованості ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» за 2022–2024 роки показав загальну тенденцію до її скорочення за більшістю видів. Виняток становить інша поточна дебіторська заборгованість, обсяг якої має тенденцію до зростання, що потребує додаткової уваги зі сторони адміністрації підприємства.

Дослідження структури дебіторської заборгованості за аналогічний період підтвердило, що зростання іншої поточної дебіторської заборгованості призвело до збільшення її питомої ваги у загальній сумі дебіторських активів. Це свідчить про необхідність детальнішого аналізу її складу, причин виникнення та строків погашення з метою зниження ризиків неповернення коштів.

Важливим аспектом аналізу дебіторської заборгованості є її співвідношення з кредиторською заборгованістю та оцінка платоспроможності підприємства. Розраховані показники платоспроможності свідчать про дефіцит вільних грошових коштів для своєчасного погашення поточних зобов'язань. Це вказує на необхідність удосконалення системи управління розрахунками, активізації роботи з дебіторами та впровадження заходів, спрямованих на підвищення платоспроможності підприємства і вивільнення коштів, які відволікаються у дебіторську заборгованість.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного теоретичного та практичного дослідження у роботі можна сформулювати висновки, які узагальнюють отримані результати за всіма розділами.

У ході дослідження встановлено, що дебіторська заборгованість є важливою складовою фінансових активів підприємства та невід'ємним елементом його господарської діяльності. Вона виникає у процесі реалізації продукції, товарів, робіт і послуг та безпосередньо впливає на ліквідність, платоспроможність і фінансову стійкість підприємства.

Аналіз наукових підходів до тлумачення поняття дебіторської заборгованості засвідчив, що вона розглядається не лише як сума заборгованості контрагентів перед підприємством, а й як важливий елемент управління фінансовими ресурсами. Узагальнення позицій вітчизняних і зарубіжних науковців підтвердило необхідність її чіткого та своєчасного визнання, обґрунтованої оцінки й правильної класифікації за видами, строками погашення та рівнем ризику неповернення. Саме такий підхід забезпечує формування достовірної, повної та релевантної фінансової інформації, яка є основою для об'єктивної оцінки фінансового стану підприємства, прийняття ефективних управлінських рішень і прогнозування майбутніх грошових потоків.

Дослідження організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості показало, що ефективність її обліку значною мірою залежить від правильно сформованої облікової політики, належного документального оформлення операцій та використання відповідних рахунків і регістрів бухгалтерського обліку. Поділ дебіторської заборгованості на довгострокову і поточну забезпечує коректне відображення її у фінансовій звітності та підвищує прозорість інформації для користувачів.

Застосування програмного забезпечення BAS Бухгалтерія для ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» сприятиме автоматизації облікових процесів, підвищенню оперативності обробки даних та якості контролю розрахунків з контрагентами.

Аналіз динаміки та структури дебіторської заборгованості ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» за період 2022–2024 роки в цілому виявив позитивну тенденцію до зменшення обсягів дебіторської заборгованості за більшістю її видів, що свідчить про покращення ефективності управління розрахунками та позитивно впливає на фінансовий стан підприємства. Таке зниження дебіторської заборгованості сприяє підвищенню ліквідності, зменшенню фінансових ризиків і стабілізації грошових потоків. Водночас, незважаючи на загальний позитивний тренд, відзначається зростання іншої поточної дебіторської заборгованості, що призвело до збільшення її питомої ваги у структурі загальних дебіторських активів. Цей факт вказує на наявність окремих проблемних зон у системі управління розрахунками з контрагентами, які можуть впливати на платіжну дисципліну та загальну фінансову стабільність підприємства. Тому виникає необхідність у проведенні детального аналізу причин формування цієї категорії заборгованості, оцінці ризиків її непогашення та розробці відповідних управлінських заходів для мінімізації негативних наслідків і підвищення ефективності фінансового контролю.

Оцінка співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості, а також показників платоспроможності показала нестачу вільних грошових коштів для своєчасного виконання поточних зобов'язань. Це вказує на необхідність удосконалення системи управління дебіторською заборгованістю, посилення контролю за строками її погашення та впровадження заходів щодо прискорення інкасації боргів.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок, що поєднання якісно організованого бухгалтерського обліку, сучасних інформаційних технологій та комплексного економічного аналізу є необхідною умовою ефективного управління дебіторською заборгованістю. Реалізація запропонованих підходів і заходів дозволить ПрАТ «Кременчуцький колісний завод» знизити ризики неплатежів, підвищити платоспроможність, зміцнити фінансову стійкість та забезпечити стабільний розвиток підприємства в умовах ринкової конкуренції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ткаченко Н. М. Теорія бухгалтерського обліку : підручн. Друге видання, доповн. і переробл. Київ: Алерта, 2020. 192 с.
2. Жидєєва Л.І., Колісник О.П. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством (організацією, установою): навчальний посібник. Ірпінь. Університет ДФС України. 2020. 178 с.
3. Колісник О.П., Замота І.О. Теоретичні та практичні аспекти обліку і аналізу дебіторської заборгованості у сфері інформації та телекомунікацій. «Modern Economics», Електронне наукове фахове видання з економічних наук. №15. 2019. С. 108-113. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/theoretical-and-practical-aspects-of/>
4. Колісник О. П., Семенюк Ю. Р., Судак В. О. Економічна сутність та класифікація дебіторської заборгованості. Ефективна економіка. № 10. 2023. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/2328/2360>
5. Кравченко О. В., Кобець Т. О. Організація обліку дебіторської заборгованості та шляхи її вдосконалення. Економіка та суспільство. Вип. 25. 2021. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/289/277>
6. Майборода О. Є., Косарева І. П., Корабейнікова О. І. Характеристика сутності та поняття дебіторської і кредиторської заборгованості. Економіка і суспільство. Вип. 15. 2018. С. 396-402. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/Ekonomika-i-suspilstvo-15-2018.pdf#page=396>
7. Ткачук Л. М., Чень В. Теоретико-методологічні аспекти управління дебіторською заборгованістю підприємства. Innovation and Sustainability. 2023. № 1. С. 84-90. URL: <https://ins.vntu.edu.ua/index.php/ins/article/view/138/145>
8. Шепель Т. П., Вінтоняк А. А. Організаційно-методичні аспекти обліку дебіторської заборгованості: вітчизняний та зарубіжний досвід. Економіка та суспільство. Вип. 52. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2572/2490>
9. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: затв. Міністерством фінансів України від 08.10.1999 р. № 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>

10. Цивільний кодекс України: Закон України затв. від 16.01.2003 р. № 435-IV. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
11. Податковий кодекс України: Закон України затв. від 02.12.2010 № 2755-VI. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17?find=1&text=%D0%B4%D0%B5%D0%B1%D1%96%D1%82%D0%BE%D1%80#Text>
12. Про захист прав споживачів: Закон України затв. від 12.05.1991 № 1023-XII. Верховна рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>
13. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»: затв. Міністерством фінансів України від 30.11.2001 р. № 559. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01#Text>
14. Фінансові інструменти: визнання та оцінка: Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_015#Text
15. Фінансові інструменти: розкриття інформації: Міжнародний стандарт фінансової звітності 7. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS%2007_ukr.pdf
16. Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затв. Міністерством фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>
17. Інструкція про службові відрядження у межах України та за кордон: затв. Міністерством фінансів України від 13.03.1998 р. № 59 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0218-98#Text>
18. Мамонтова Н. А., Глущик М. М. Особливості обліку та управління дебіторської заборгованості підприємства в сучасних умовах. Modern Economics. 2023. № 39(2023). С. 112-117. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/39-2023/mamontova.pdf>
19. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств»: затв. Міністерством фінансів України від 07.07.1999 р. № 163. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99#Text>

20. Фінансовий облік : навчальний посібник / В. М. Краєвський, О. П. Колісник, Н. В. Гуріна та ін. Ірпінь : Державний податковий університет. 2022. 616 с.
21. Про затвердження форми «Звіту про використання коштів / електронних грошей, виданих на відрядження або під звіт»: наказ Міністерства фінансів України від 28.09.2015 р. № 841. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1248-15#Text>
22. Левченко З.М. Формування облікової політики підприємства щодо обліку дебіторської заборгованості. Інфраструктура ринку. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. Випуск 20. 2018. С. 274-277. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/20_2018_ukr/47.pdf
23. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
24. Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки: МСБО 8. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS%208_ukr.pdf
25. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда»: затв. Міністерством фінансів України від 28.07.2000 р. № 181. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0487-00#Text>
26. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток»: затв. Міністерством фінансів України від 28.12.2000 р. № 353. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01#Text>
27. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 18 «Будівельні контракти»: затв. Міністерством фінансів України від 28.04.2001 р. № 205. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0433-01#Text>
28. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів»: затв. Міністерством фінансів України від 10.08.2000 р. № 193. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00#Text>
29. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства: наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. № 635. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201-13#Text>

30. Про затвердження форми «Звіту про використання коштів / електронних грошей, виданих на відрядження або під звіт», та Порядку його складання: Наказ МФУ від 28.09.2015 р. № 841. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1248-15#Text>
31. Інструкція про службові відрядження у межах України та за кордон: затв. Міністерством фінансів України від 13.03.1998 р. № 59 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0218-98#Text>
32. Про затвердження Методичних рекомендацій по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку: наказ Міністерства фінансів від 29.12.2000 р. № 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0356201-00#Text>
33. BAS Бухгалтерія. Спілка автоматизаторів бізнесу. URL: <https://promius.com.ua/products/bas-bookkeeping>
34. Автоматизація обліково-аналітичних процесів (на прикладі програми BAS CORP 2.1) : практичний посібник. Краєвський В.М., Колісник О.П., Роздимаха І.М., Новікова О.П. Ірпінь. Державний податковий університет. 2022. 194 с.
35. Терещенко М.К. Деякі аспекти удосконалення обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості підприємства. Економічний вісник. Економіка підприємства. 2014. № 1. С.107-113. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2014/1/EV20141_107-113.pdf
36. Колісник О. П., Саква Д. М. Організація і методика бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості підприємства. «Антикризовий розвиток соціальних та економічних процесів в умовах глобалізації»: матеріали XVII міжнародної науково-практичної конференції. Буча. 2022 р.: Тези доп. К: Міленіум. 2022. С. 54-56.
37. Степаненко О.І.,Дубовик М.Ф. Аналіз дебіторської заборгованості, її вплив на фінансовий стан та ділову активність підприємства. Проблеми системного підходу в економіці.2022. № 2(88). С. 116-125.
38. Гуцаленко Л. В., Мельник А. О. Облік дебіторської заборгованості: концептуальні основи П(С)БО та МСФЗ. Ефективна економіка. 2020. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2020/4.pdf

39. Бардадим М. В., Свічкарь Н. М. Облік та управління дебіторською заборгованістю для зміцнення фінансової безпеки підприємства. Економіка та суспільство. Вип. 50. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2372/2293>
40. Сидоренко О., Клименко Т., Гливенко В. Окремі аспекти обліку дебіторської заборгованості та резерву сумнівних боргів. Проблеми і перспективи економіки та управління. Вип. 3 (31). 2023. С. 201–212. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/276682/271553>
41. Попова В. Д., Кузь В. І. Удосконалення обліку дебіторської заборгованості у контексті формування інформаційного забезпечення управління платоспроможністю суб'єкта господарювання. Класичний приватний університет. Вип. 4 (21). 2020. С. 104-109. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2020/4_21_ukr/20.pdf
42. Фінансовий облік і звітність : навчальний посібник / укладачі : С. І. Мельник, І. М. Горбан, Н. С. Марушко. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 388 с.
43. Шигун М. М., Мухомор Г. В. Дебіторська заборгованість: визнання та оцінка за національними й міжнародними стандартами. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. № 72. 2023. С. 85-93. URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/view/1346/1269>